

245863

Waterbouwkundig Laboratorium
Borgerhout

BIBLIOTHEEK

DE SCHELDE ALS NATUURGEBIED HERONTDEKT

Natuurwetenschappelijke onderzoeksresultaten en Natuurontwikkelingsvoorstellen voor de Beneden-Zeeschelde te Antwerpen-Linkeroever, Zwijndrecht en Beveren.
Rene Maes, februari 1995

*Een brochure van de Werkgroep Natuurbehoud Linkeroever vzw
A. Vermeylenlaan 1 / 42 2050 Antwerpen*

VERANTWOORDING

Voor u ligt de themabrochure van de Werkgroep Natuurbehoud Linkeroever vzw, over de Schelde ter hoogte van Zwijndrecht en Antwerpen-Linkeroever.

Ze bevat een bundeling en verwerking van de beschikbare natuurwetenschappelijke onderzoeksgegevens van de laatste jaren. Hierin zijn ondermeer vervat: een algemeen beschrijvend deel, een broedvogelinventarisatie van drie deelgebieden, bespreking van de belangrijkste pleisterende vogels, een plantenoverzicht en een visonderzoek.

De resultaten geven een duidelijk bewijs van de sterk verhoogde biologische waarde van de Schelde en haar buitendijkse oeverzone.

Vele bedreigingen blijven de positieve ontwikkeling van het stroomgebied dwarsbomen: lozingen, sluikstortingen, inkrimpingen, vernietigingen, dijkverhogingen. Het ondertekenen van de Waterverdragen met Nederland en de daaruit voortvloeiende verdere uitdieping van de Schelde doet de bezorgdheid groeien. Ook de plannen rond de bouw van een stormvloedkering (Stormstuw) ter hoogte van het St.-Annabos kunnen vanuit natuurbehoud niet op applaus rekenen.

In deze brochure wordt veel aandacht besteed aan een positieve ommezwaai ten aanzien van kwaliteit en kwantiteit van deze - potentieel - zeer waardevolle natuurterreinen. Een globale waterzuivering, een grootscheepse opruimactie van de rivieroever door de overheid (in de winter '95-'96) en een streng toezicht op lozingen en sluikstortingen moeten het imago van de Schelde opkrikken.

De grote terreinverliezen die de voorbije tientallen jaren gebeurd zijn, vragen om een dringende restauratie. Er is dus op grote schaal werk aan de winkel ! Overal waar het mogelijk is, moet er een uitbreiding van de schorren- en slikkenzone⁽¹⁾ en de overstroombare valleigebieden komen.

¹ *Schorren: begroeide buitendijkse gebieden die slechts bij springtij overstromen.*

Slikken: onbegroeide buitendijkse gebieden die bij elk hoogtij overstromen.

Diverse natuurontwikkelingsprojecten worden in de brochure voorgesteld: het landinwaarts verplaatsen van sommige dijken, het afgraven van opgehoogde valleigronden en rivieroevers (binnen de termijn van 3 jaar) en het ontpolderen van grotere oppervlakten.

We hopen dat deze themabrochure daadwerkelijk kan bijdragen tot een positief en milieuvriendelijk beleid voor de Schelde, temeer daar het gebied van Schelde-Dender-Durme door de Vlaamse regering is geselecteerd als een van de vijf Ecologische Impulsgebieden voor Vlaanderen. Voor de uitvoering hiervan werden de nodige fondsen voorzien.

De tijd van handelen is nu aangebroken !

I. INLEIDING

De laatste jaren hebben onze rivieren en waterlopen ruime aandacht gekregen bij een groot deel van de bevolking. Denken we maar aan de Waterverdragen met Nederland, de koppeling ervan met waterkwaliteit, de vaardiepte, het belang van de binnenscheepvaart als bijdrage in de fileproblematiek, ...

Niemand zal de overstromingen van eind 1993 en begin 1995 vergeten zijn waarbij de discussies over stormstuw en hogere dijken enerzijds, teruggave van land aan de rivier onder de vorm van overstromingsgebieden, potpolders en komberging anderzijds, weer hoog oplaaiden. De laatste mogelijkheid lijkt mij de meest duurzame en natuurlijke.

Er rest ons evenwel nog de veel besproken vervuiling. Voor sommigen een blijvende kwaal, anderen (waaronder ikzelf) zien een lichte tendens naar verbetering die nog ver van perfect is.

Ook bij natuurliefhebbers is er een toegenomen interesse voor de waarde van onze rivieren. Doorgaans gaat het dan om pogingen om het herstel van de biologische waarde te bewerkstelligen. Voor de Schelde is dit niet anders. Meerdere studies en rapporten verschenen de laatste jaren of zijn in uitvoering.

Bijvoorbeeld

- **Punt-Transect-Telling**⁽²⁾,
- **Methaan- en lachgasproductie** in het slib (door het Nederlandse Instituut voor Oecologisch Onderzoek 'NIOO' uit Yerseke),
- **Benthos** (= kleine bodemdierpjes) in het slib (door I. Ysebaert),
- **Vegetatiekartering** van de Scheldeoevers (door M. Hoffman in opdracht van de R. U. G. en het Instituut voor Natuurbehoud),
- De maandelijkse **watervogeltellingen** (waaraan de WNI O meewerkt), die nu sedert enkele jaren aangevuld worden met maandelijkse tellingen per boot tussen de Nederlandse grens en Dendermonde,
- Een **visonderzoek** uitgevoerd door de universiteit van Leuven, met steun van Electrabel.

² *Punt-Transect-Telling (P.T.T.): inventarisatieonderzoek waarbij in een bepaald gebied periodiek een vaste route wordt gelopen en men op vaste punten noteert wat men aan dieren en planten observeert*

- De **broedvogelinventarisatie** van de Scheldeoevers tussen de Nederlandse grens en Dendermonde. Een project waarbij zowel het Instituut voor Natuurbehoud, het Koninklijk Belgisch Instituut van Natuurbehoud, de R.U.G. als vele tientallen vrijwilligers aan werken. In 1993 vond hiervoor in 38 (deel)gebieden een broedvogelonderzoek plaats. Niet minder dan 3000 à 3600 koppels broedvogels werden hierbij geïnventariseerd.

In deze Scheldebijdrage bespreken we drie van deze gebieden die door de W.N.I.O. geïnventariseerd werden.

Niet enkel droog wetenschappelijk werk zag het levenslicht; ook breedmaatschappelijke initiatieven kwamen tot stand, zoals het boek over het schorregebied "Het Kijkverdriet" en inrichting van het informatiepaviljoen over de Schelde, "de Notelaar" te Hingene.

Vooraf stroomopwaarts langs de Schelde vanaf Temse en langs de Durme worden door diverse natuurverenigingen aankoop- of huurovereenkomsten afgesloten om buitendijkse gebieden te beheren en hun biologische waarde te herstellen.

Hoewel er langs de Schelde nog steeds ingrepen gebeuren die onherstelbare schade toebrengen aan de natuur, is er ook bij de overheid diensten een mentaliteitswijziging vast te stellen naar een meer natuurvriendelijke inrichting van de oevers.

De rol van de Vlaamse Regering hierin is niet onbelangrijk; zij bakende voor gans Vlaanderen vijf Ecologische Impulsgebieden af, waaronder het Schelde-Dender-Durmebekken. Hierbinnen worden fondsen voorzien om aan natuurontwikkeling te doen.

De overheidsbrochure "Perspectief voor het Schelde-estuarium" van het Departement van Leefmilieu en Infrastructuur, het Instituut voor Natuurbehoud en de Dienst Natuurontwikkeling biedt hiervoor reeds een goede leidraad. Het is dus aan ons, natuurliefhebbers, om de nodige druk uit te oefenen om deze mooie intenties te ondersteunen en kracht bij te zetten zodat ze ook werkelijk gerealiseerd worden.

De hiernavolgende tekst wil alvast de waarde van onze schorregebieden te Zwijndrecht en Antwerpen-Linkeroever duidelijk in de verf zetten

II. SITUERING VAN HET BESPROKEN GEBIED

Bijgevoegd kaartje geeft een overzicht van de Schelde die zich vanaf Kallosluis tot Burcht omheen Zwijndrecht en Antwerpen- Linkeroever slingert.

De natuurlijke rijkdom van dit deel van de Schelde werd de voorbije twee jaar aandachtig bestudeerd. De lengte ervan bedraagt ongeveer 13 kilometer.

- * De broedvogels werden in 1993 in drie oeverzones geïnventariseerd:
 - A. Industriegebied Zwijndrecht;
 - B. Blokkersdijk;
 - C₁ en C₂. Beatrijslaan ter hoogte van Galgenweel en Burchtse Weel.

- * Voor de pleisterende vogels (buiten de broedvogels) werd dezelfde indeling gebruikt, met dien verstande dat in A. en B. ook de rechteroever werd meegerekend, samen met de Schelde zelf.

- * Voor alle interessante oeverzones beneden de dijkvoet werd in 1994 een planteninventarisatie opgesteld. Over de Scheldeoever ter hoogte van Burchtse Weel bestaat een vergelijkende planteninventarisatie van 1987 (8a), vóór de stortingen en van 1993 (8b), ná het verlies van een zeer groot deel van de schorrevegetatie.

De verschillende zones zijn:

1. Electrabel
2. Industriegebied Zwijndrecht
3. Blokkersdijk
4. Oude scheepswerven
5. St.-Annastrand (plage) - jachthaven
6. Voetgangerstunnel-Thonetlaan
7. Galgenweel
8. Burchtse Weel

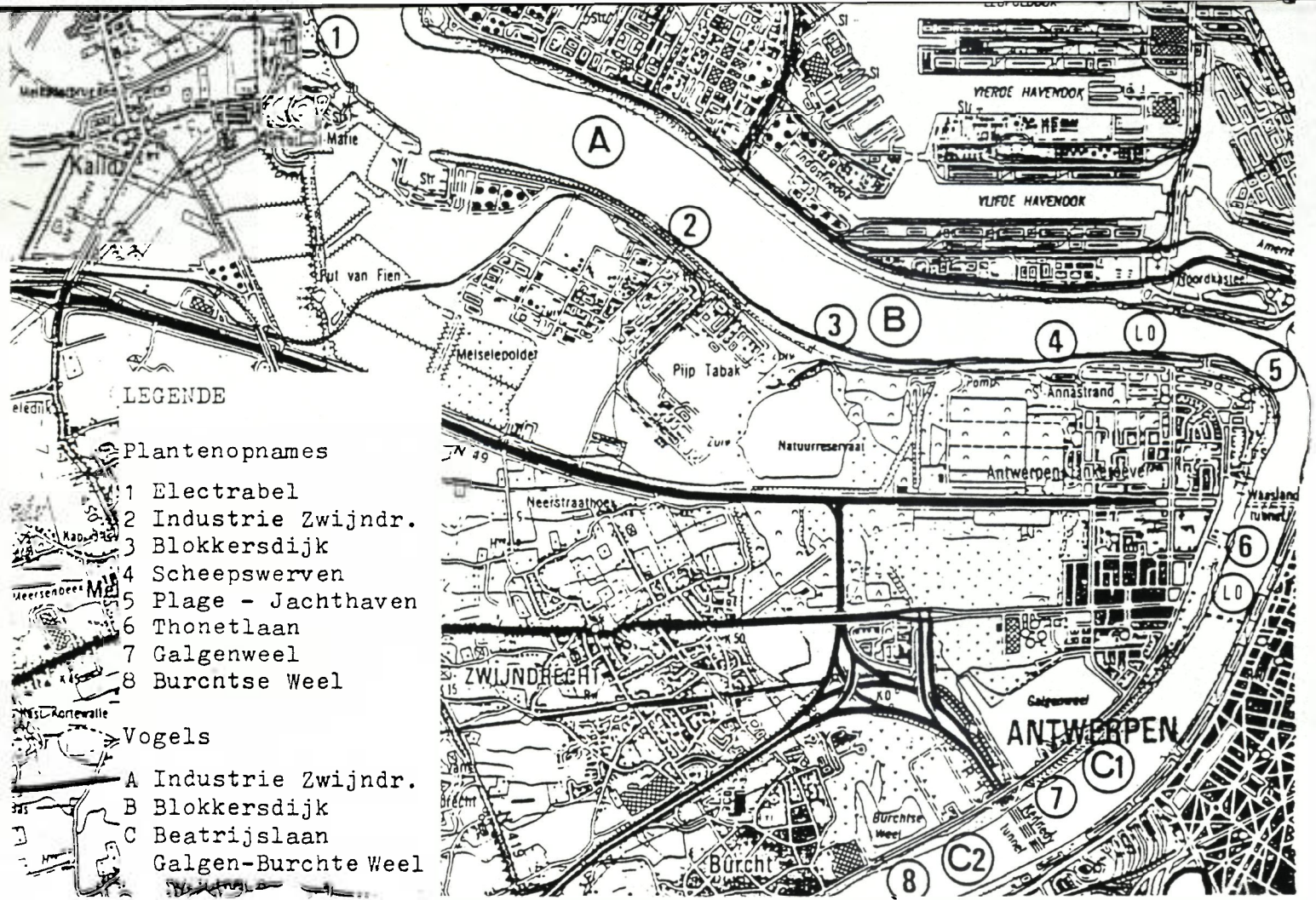
LEGENDE

Plantenopnames

- 1 Electrabel
- 2 Industrie Zwijndr.
- 3 Blokkersdijk
- 4 Scheepswerven
- 5 Plage - Jachthaven
- 6 Thonetlaan
- 7 Galgenweel
- 8 Burchtse Weel

Vogels

- A Industrie Zwijndr.
- B Blokkersdijk
- C Beatrijslaan
- Galgen-Burchte Weel

III. BIOTOOPSBESCHRIJVING EN WAARDEBEPALING

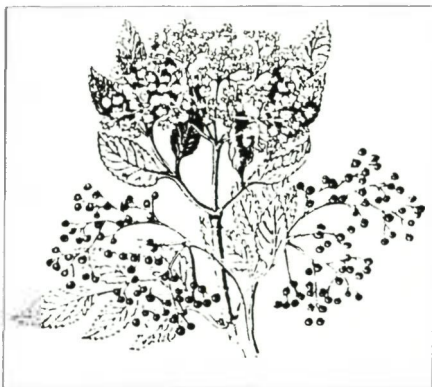
A. SCHELDEOEVER ZWIJNDRECHT

Ter hoogte van Krankeloonpolder, industriegebied Zwijndrecht (zone A of 2 op het plan)

Over het grootste deel van de lengte (2 020 m) bevindt zich een smalle rietkraag (10 à 15 m breed). Op de buitendijkse dijkhelling staan Vlierstruiken met een breedte van ± 3 m.

Hier en daar groeien Adelaarsvarens die meegekomen zijn met het zand van de dijkverhoging.

Zowel aan de oostelijke als aan de westelijke kant is er weinig of geen schorre- of dijkbegroeiing. De basaltstenen bieden hier een troosteloze aanblik.

Vlier

Nabij Polysar is het slik begroeid met een Zeebiesveldje. Op twee plaatsen werden er gedurende het broedseizoen '93 nog dijkwerken uitgevoerd, met name nabij Polysar en in het centrale deel. Voor de rest werd de dijk aan de straatzijde en op de top in het najaar van 1992 voorzien van een gaasdraad met een afdeklaag tegen graafactiviteiten van konijnen.

Waardebepalend in dit deel van de Schelde is de groeiplaats van ondermeer Heemst en Moerasmelkdistel. Ook de meer zoutgebonden variëteit discoideus van de Zeeaster werd er gevonden.

Langs de linkeroever overwinteren hier al en toe ruim 120 kraakenden; hiermee wordt de internationale 1% norm overschreden. In de ruige oeverstrook kwam in 1993 de Rietzanger nog tot broeden.

De meeste overwinterende watervogels (vaak ongeveer 2000 exemplaren) treffen we hier aan op de slikken van de rechteroever met hoge aantallen van ondermeer Wintertaling, Bergeend, Pijlstaart en Wilde Fend. Zelfs de Kluut overwinterde er.

B. BLOKKERSDIJK

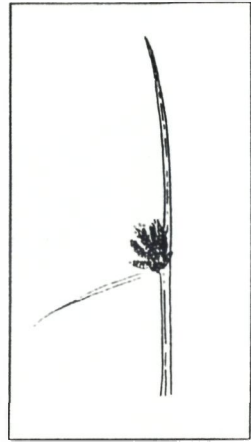
(zone B of 3 op het plan)

De geïnventariseerde Scheldeoever loopt vanaf de industrieterreinen van Zwijndrecht (3M) tot het rioolwatergemaal over een lengte van ± 900 m. De rietkraag is 10 tot 25 m breed en weinig verruigd. Op een aantal plaatsen is deze evenwel afwezig of vervangen door een Zechiesveldje.

Omdat er de voorbije jaren nog dijkwerken uitgevoerd zijn, is een struik- of boomgordel afwezig.

Dit verklaart reeds de geringere broedvogeldiversiteit, ook werd er hier geen rekening gehouden met vogels die een randterritorium hadden en binnendijks broedden.

De 11 koppels Kleine Kardeciet betekenen een hogere bezetting per 100 m oever in vergelijking met de Scheldeoever aan het industriegebied van Zwijndrecht.

Zeebies

Voor de vegetatie zijn Moerasmelkdistel en Groot Warkruid te vermelden.

C. BEATRIJSLAAN

Het geïnventariseerde Scheldeoevertraject tussen de Galgenweellaan en Burcht heeft een lengte van ± 2.200 m. Wat betreft het uitzicht onderscheiden zich drie verschillende delen:

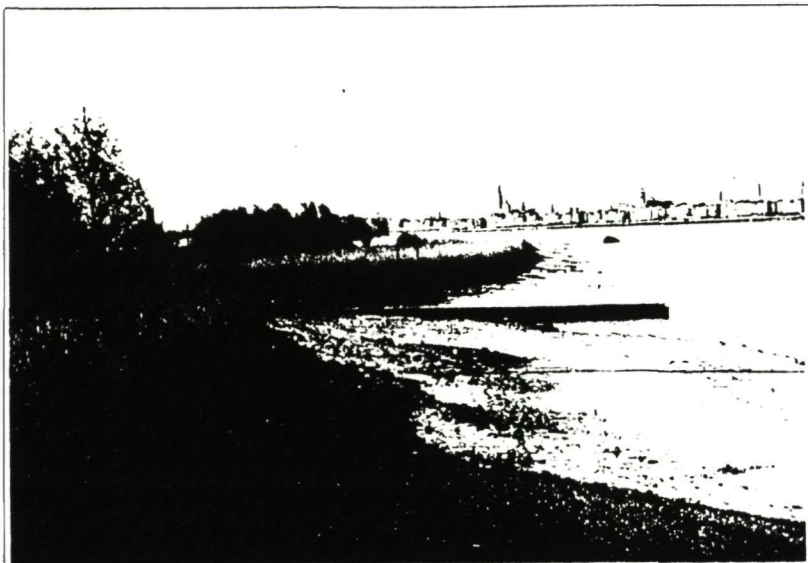
1. (zone 7 of C₁ op het plan) Tegenover het Galgenweel bevindt zich een mooi ontwikkeld schorrechietoop van zowat 40 à 50 m breed die vooral uit Riet bestaat.

In het voorjaar staat de Dotterbloem prachtig in bloei. Deze wordt later op het seizoen aan het oog onttrokken door ondermeer Riet, Zuring, Haagwinde, Perzikkruid en Groot Warkruid.

Op de grens van slikke en schorre groeit aan de noordoostelijke kant een (aangepante) zone van Ruwe Bies die tot 20 m breed kan zijn.

Verspreid langs de dijkoet groeien een aantal struiken of bomen zoals Vliet- Meidoorn en Wilg. Enkel nabij de Kennedytunnel vormen deze een struweel.

De dijk zelf is zowat 10 tot 15 m breed en wordt soms gemaaid.

Zone 7 of C₁ op het plan:
zicht op de Scheldeoever t.h.v. het Galgenweel

- 2 De infrastructuur van de Kennedytunnel springt iets de Schelde in en is afgezet met basaltstenen. Schorrevegetatie ontbreekt hier vrijwel volledig. De aanplantingen op de dijk werden mee in de broedvogelinventarisatie opgenomen.
- 3 (zone 8 of C₂ op het plan) Tegenover het Burchtse Weel is de eens zeer mooie schorrevegetatie teruggedrongen tot een smalle en plaatselijk onderbroken rietzone van gemiddeld 15 m breedte.

Nabij de Kennedytunnel bevinden zich een veldje van Ruwe Bies en een mooie slikvlakte. Aan de kant van Burcht treffen we een abrupte overgang, door de puinstorings uit ± 1987, naar de waterlijn van de Schelde. Deze puinstorting strekt zich uit over de ganse lengte (± 950 m) en een breedte van 20 m (tot max. 35 m).

Op deze ophogingen ontwikkelde zich een ruige vegetatie met riet en jonge boomopslag ... tot in de zomer alles gemaaid werd en de broedvogelpopulatie verdween.

Waardebepalend in de zone langs de Beatrijslaan zijn ondermeer de aanwezigheid van een landschappelijk mooi ontwikkeld rietveld schuin tegenover het stadscentrum van Antwerpen. Ook respectievelijke slikvegetaties en rivierbegeleidend

struweel komen in deze zone voor. Meerdere zeldzame planten groeien er in hun natuurlijke biotoop: Groot Warkruid, Dotterbloem (variëteit arancosa) en imposante planten als Moerasmelkdistel (tot ruim 2,5 m hoogte) en Grote Engelwortel (met stengels van 5 cm doorsnede).

Scheldeoever nabij de Kennedytunnel door puinstortingen verminkt

In de oeverzone tegenover Burchtse Weel (zone C₂ of 8) kwamen tot vóór de gewraakte stortingen nog Goudgele Honingklaver, een bastaard met de Rosse Wilg, en Micrikswortel in hun natuurlijke biotoop voor.

Tijdens het voorjaar bruist het hier van het vogelleven met de Kleine Karekiet (30 paar) als talrijkste soort. Voor de fijnproevers vermelden we nog Blauwborst (9 paar), Bergeend (6 paar) en Sprinkhaanrietzanger (2 paar). Deze laatste komt nergens anders langs de Schelde tot broeden !

Buiten de broedtijd bieden de slikken voedsel aan vele honderden waadvogels (Bonte Strandloper, Kievit, Watersnip) en watervogels (vooral Wintertaling, Wilde-, Berg-, Kuif- en Pijlstaartend).

D. DIVERSE KLEINERE OEVERSTROKEN TE ANTWERPEN-LINKEROEVER

1. **Electrabel** (zone 1) Het is een iets bredere buitendijkse zone die bijna volledig met Riet bedekt is en verder vrij soortenarm is

Bruine Kiekendief

Doorheen de schorre lopen meerdere geultjes en enkele kleinere dijkjes. Bij laagtij komen enkele slikvlaktes droog te liggen. Broedgevallen zijn er bekend van ondermeer Kleine Karekiet en Blauwborst, maar ook de Bruine Kiekendief heeft er reeds zijn nest gehad (mededeling Roger De Caluwé, Electrabel).

Hier loopt eveneens een visonderzoek met vrij bemoedigende resultaten. In de Schelde leeft ook de strand- of zwemkrab.

2. (zone 4) Ter hoogte van St.-Annabos, aan de vroegere **scheepswerven**, ligt een niet erg fraai ogende rivierstrook van ongeveer 200 m lengte. Bij nader toezien treffen we er een uitzonderlijk rijke schorrevegetatie aan die thuishoort in een vrij open schorre van de brakkere zone.

In de lager gelegen begroeide zone zijn een aantal zeldzame planten overvloedig aanwezig: Wilde Selderij, Echt Lepelblad, Melkkruid, Getande Weegbree en enkele exemplaren Schorrezoutgras. In de hogere zone vallen de Moerasmelkdistel en de Ridderzuring ssp. transiens op. Beide zijn typisch voor het brakwatergetijdengebied.

Kortom, deze vegetatie is hier (maar ook elders) uniek!

3. (zone 5) Aan de punt van de bolle oever van Antwerpen Linkeroever, tussen **St.-Annastrand** en de **jachthaven** ligt nog een klein maar gaaf rietveldje. In een zone die permanent vochtig is door het kwelwater⁽³⁾ groeien enkele exemplaren van zeldzamere planten als Moerasandijvie, Schorrezoutgras, Zilte Schijnspurrie en Ruwe Bies.
4. (zone 6) Tussen de **jachthaven** van Linkeroever en de **voetgangerstunnel** bevindt zich nog een versnipperde oevervegetatie. Net als op de andere plaatsen is Riet de overheersende plantensoort.

Nabij het Maritieme Openluchtmuseum ligt een brede oeverzone waarbij de

³ *kwelwater*: water dat door de dijk heendringt

aanwezigheid van een systeem van geultjes, waar het Scheldewater in- en uitstroomt, geologisch erg interessant is. Het toeristisch wandelpad langs de schorren biedt hier educatieve mogelijkheden.

IV. ONDERZOEKSRESULTATEN

A. VISSEN

Op 2 en 3 augustus 1994 werd in de Schelde ter hoogte van Antwerpen-Linkeroever een visonderzoek uitgevoerd door de Universiteit van Leuven. Voor de WNI.O konden Ingrid Van Linden en René Maes hierbij aanwezig zijn.

Het visonderzoek spitste zich zowel toe op de aanwezigheid van vis(soorten) als op de aanwezigheid van giftige stoffen of zware metalen in de vis. Met een speciale toelating voor wetenschappelijk onderzoek op zak werden fuiken geplaatst op de laagwaterlijn ter hoogte van de jachthaven en de Kennedytunnel.

In het voorste gedeelte van de fuiken staken enkel afval en plantenresten, maar naar het einde van de fuik toe krioelde het van de vissen. Het werd zowaar een rijke visvangst en dit terwijl de man in de straat denkt dat de Schelde volledig dood is ! Aangezien het onderzoek nog niet volledig afgerond is, beschikken we nog niet over definitieve resultaten en moeten we ons voor deze brochure beperken tot onze eigen (summiere) notities.

Op 2 augustus 1994 noteerden we zeer veel en grote Paling, Snoekbaars, Baars, Blankvoorn en een soort Karper. In totaal ging het over ruim 10 kg vis en naar schatting zo'n 80 à 100 vissen die aan de Kennedytunnel gevangen werden.

Op 3 augustus 1994 werd er aan de jachthaven ook nog een Spiegelkarper van \pm 2 kg gevangen.

In gans de Schelde werden recent zo'n dertigtal vissoorten vastgesteld, waaronder vooral tolerante, maar toch ook enkele vervuilingsgevoelige soorten. In 1842 waren dit nog 41 vissoorten.

Stroomafwaarts van Kallo zouden de meeste vissen voor consumptie geschikt zijn. Stroomopwaarts van Kallo is dit om gezondheidsredenen af te raden !

Verder stroomopwaarts nabij Schelle braakt de Rupel, die via de Zenne het ongezuiverde afvalwater van 1 miljoen Brusselaars afvoert, zijn vuilvracht in de Schelde. Hier komt geen vis meer voor. De rivier is op dit punt dood.

B. PLANTEN

In bijgevoegde tabel werden de plantensoorten van de buitendijkse oeverzone beneden de dijkvoet verwerkt. De opnamen gebeurden op basis van kilometerhokken⁴⁾, zodat de gegevens tegelijk dienstig kunnen zijn voor opname in de plantenatlas. De opnameplaatsen zijn genummerd van 1 tot 8 en zijn op de situeringskaart terug te vinden.

1. Electrabel
2. Industriegebied Zwijndrecht
3. Blokkersdijk
4. Oude scheepswerven
5. St-Annastrand (plage) - jachthaven
6. Voetgangerstunnel-Thonetlaan
7. Galgenweel
8. Burchtse Weel

Alle opnames zijn op identiek dezelfde wijze gebeurd, zodat ze volkomen vergelijkbaar zijn. De meeste gegevens (behalve aan Burchtse Weel) zijn genoteerd tijdens een 15-tal gespecialiseerde planteninventarisaties in de nazomer van 1994. De kans is reeel dat voorjaarsplanten of soorten die minder vaak voorkomen over het hoofd gezien werden. Aanvullende terreinbezoeken kunnen dit oplossen.

Van de Scheldeoever ter hoogte van Burchtse Weel bestaat reeds een opname uit augustus 1987 (8a). Dit maakte het mogelijk om in juli 1993 een nieuwe opname te maken en te vergelijken (8b). Vooral interessant in het licht van de storingen die hier op het eind van de jaren '80 plaatsvonden waardoor slechts een smalle buitendijks gelegen, vegetatiestrook overbleef. **De resultaten spreken voor zich: van de 73 plantensoorten die we in 1987 aantroffen, troffen we er in 1993 nog 46 aan.**

De achteruitgang van de bedekking met plantensoorten of de achteruitgang van de ecologische en landschappelijke waarde op deze plaats, kan moeilijk met cijfers aangetoond worden, maar is ronduit desastreus. Enkele plantensoorten verdwenen hier: Moerasmelkdistel, Amandelwilg, Glidkruid.

Het verlies van andere, zoals Goudgele Honingklaver, Mierikswortel en een bastaard van Rosse Wilg, betekende het totaal verdwijnen ervan in een grote regio.

De volledige plantenlijst van de benedendijkse Scheldeoever, tussen de zeesluis van

⁴⁾ kilometerhok: op plan afgebakend gebied van een vierkante kilometer waarbinnen gegevens worden verzameld.

Kallo en de gemeentegrens van Antwerpen Linkeroever met Burcht, bevat 152 soorten of ondersoorten. Gezien de geringe oppervlakte van 15 à 20 hectare begroeide oever en het feit dat slechts een biotooptype onderzocht werd, is dit een zeer hoog aantal. De plaatsen in Vlaanderen waar je op 100 hectare, samengesteld uit meerdere biotooptypen (bijvoorbeeld wegberm, gracht, bos, ...), meer dan 200 plantensoorten aantreft, liggen niet zo maar voor het rapen.

De plantenlijst bevat tevens ongeveer 25 soorten die typisch zijn voor dit biotoop. Daarmee bedoelen we dat bij de teloorgang van de Scheldeoevers deze soorten met verdwijnen worden bedreigd (bijvoorbeeld Moerasmelkdistel, Wilde Selderij, Schorrezoutgras, ...).

Dit hoge totaal aantal is te verklaren door allerhande invloeden. Er zijn plaatselijke reliëfverschillen, waardoor planten die een iets drogere standplaats vereisen een kans krijgen. Dit zijn over het algemeen rugteplanten, dus eerder "banale" planten die houden van gestoorde voedselrijke plaatsen (bv. Witte Dovenetel, Zwarte Nachtschade ...). Hier en daar zijn er ophogingen van (kalkrijk) zand met voor Linkeroever typische planten als Jacobskruiskruid en Slangekruid.

Verder vallen enkele adventieven⁽⁵⁾ op als Stijve Zonnebloem en Driebloemnachtshade en tenslotte buitenbeentjes zoals Adelaarsvaren, die hier helemaal niets te zoeken heeft (een echte bosplant), maar hier vermoedelijk met aanvulgrond of stenen is verzeild geraakt.

Door de uitgebreide soortenlijst moest wel afgeweken worden van het oorspronkelijke doel, namelijk het geven van een overzicht van de typische plantengemeenschappen langs de Scheldeoever. Wandelend langs de Schelde valt het dadelijk op dat er duidelijk plantengordels te onderscheiden zijn: grazige vegetaties, rietkragen, zones met Zeebies en Ruwe Bies vormen scherp afgescheiden zoneringen.

Bij het samenbrengen van de verschillende plantenopnamen komen deze zones echter niet tot uiting, niet alleen omdat ze gecamoufleerd worden door de veelheid aan soorten, maar vooral omdat het hier gaat om **soortenlijsten**. Deze samenhang zou beter tot uiting komen indien ook kwantitatieve gegevens beschikbaar waren, dus indien een schatting kon gemaakt worden van de bedekking (of de oppervlakte die wordt ingenomen door het totaal aantal individuen) van elke soort.

Enkele aangetroffen soorten zijn wel echt de moeite waard en zullen hier nader bekeken worden.

Een van de statigste planten uit onze flora is wellicht Moerasmelkdistel. Deze

adventief: verwijst naar planten die voorkomen in een gebied waar men ze niet verwacht, omwille van ondermeer geografische herkomst, bodemvereisten of klimaat. Bijvoorbeeld zoutminnende kustplanten langs de autostrade (strooizouten !)

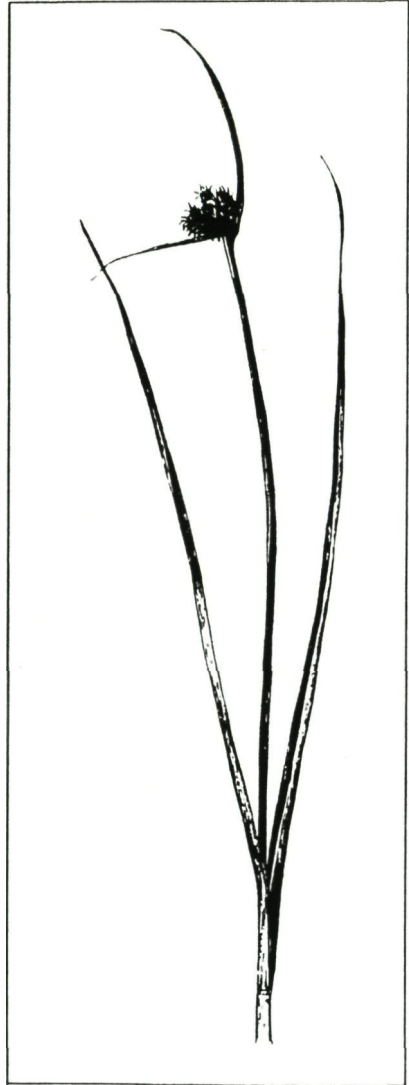
verwant van de algemeen voorkomende Gewone en Brosse Melkdistel, ook akkeronkruiden, doet niet onder voor o a Riet en vormt statige stengels van 2 a 3 meter hoog, waarboven de goudgele bloemen prijken.

Voor de meeste lezers is het wellicht een verrassing te horen dat **Selderij** van nature op deze plaatsen voorkomt. Brakke rivieroeveren zijn inderdaad de bakermat van deze groente. Wilde Selderij is hier zeker niet algemeen, maar wordt gemakkelijk over het hoofd gezien omdat de plantjes vaak vrij klein blijven en uiteraard graag door bv. Muskusratten worden gegeten.

Groot Warkruid is een echte parasiet. Het is een éénjarige plant, die metershoog kan slingeren tussen Brandnetels en allerlei struiken langs rivieren. De dunne stengels zijn gelig van kleur en bezitten geen bladgroen of bladeren. De kleine bloempjes zijn witachtig. De plant is voor zijn gehele voedselvoorziening aangewezen op de plantensappen van zijn gastheren. Door middel van speciale zuigwortels boort het Warkruid zich in de stengels van de gastplanten en doet zich te goed aan hun sappen. Een vampier onder de planten dus.

Als echte vertegenwoordigers van het zoute milieu vinden we nog op enkele plaatsen schorreplanten als **Schorrezoutgras**, **Echt Lepelblad** en **Melkkruid**. Vooral deze planten zijn sterk bedreigd door dijkverhogingswerken en aanleg van basalthellingen. Hier en daar houden ze stand waar nog schorrefragmentjes, vaak niet groter dan enkele dm², aanwezig zijn.

Grote Engelwortel is van oorsprong niet inheems, maar afkomstig uit het Noorden en hier ook wel verwilderd door eeuwenlange cultuur. Het milieu waar de plant

Zeebies

hier voorkomt, is echter wel typisch voor de Engelwortel sterk gestoorde, liefst brakke, plaatsen die zelfs periodiek mogen overstromen. De metershoge plant toot zich na 3 tot 4 jaar met enorme bloemschermen en sterft dan af. De stengels kunnen de dikte van een pols bereiken. De gehele plant heeft een sterke kruidige geur (van Benedictine) en wordt ondermeer gebruikt om dranken te kruiden.

Het was al langer bekend dat **Spindotterbloem** niet enkel in Nederland, maar ook in het zoetwatergebied van de Schelde voorkwam. De vindplaatsen op IJkeroever zijn nog niet zo lang ontdekt. Spindotterbloem is geen aparte soort, maar een aan het milieu aangepaste variëteit van de gewone Dotterbloem. De stengels kunnen zeer lang worden en vormen aan de uiteinden terug jonge plantjes. Deze "spinnen" kunnen loskomen en zich elders terug vastzetten. Door deze aanpassing is deze variëteit perfect aangepast aan de steeds wisselende waterstand.

Gewone Dotterbloem

In de bijgaande tabel wordt een gedeelte van de plantenlijsten afgedrukt. Een kruisje geeft aan in welke opnamen (of zonenummer) de plant werd aangetroffen. Enkel de soorten die minstens 3 maal werden gevonden, zijn in de tabel opgenomen.

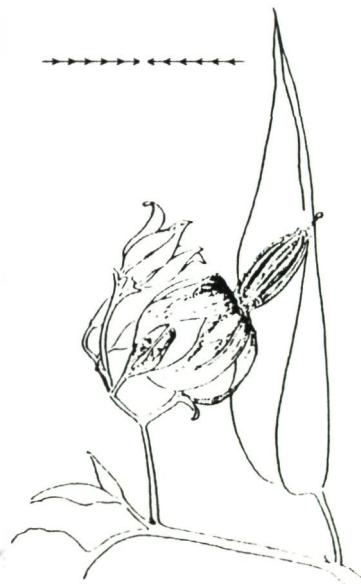
Naam	Nummer opname								Aantal x Genoteerd	
	1	2	3	4	5	6	7	8a		8b
Bitterzoet	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
Wolfspoot	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
Haagwinde	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
Kleine Klit	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
Smeewortel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
Spiesbladmelde	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
Riet	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
Akkerdistel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9

Grote Brandnetel	+	+	+	-	+	+	+	+	+	8
Fluitekruid	+	+	-	+	+	+	+	+	+	8
Veenwortel	+	+	-	+	+	+	+	+	+	8
Zeebies	+	+	+	+	+	+	+	-	+	8
Moeraszuring	+	+	+	+	+	+	+	+	-	8
Ridderzuring	+	+	+	-	+	+	+	+	+	8
Kleefkruid	+	+	+	-	-	+	+	+	+	7
Koninginnekruid	+	+	-	+	-	+	+	+	+	7
Harig Wilgeroosje	-	+	-	+	+	+	+	+	+	7
Moerasandoorn	-	+	+	+	-	+	+	+	+	7
Kweek	+	+	-	+	+	+	+	-	+	7
Rietgras	-	+	+	+	-	+	+	+	+	7
Uitstaande melde	+	+	+	+	-	+	+	+	-	7
Paardebloem	+	+	-	+	+	+	+	-	-	6
Gele Lis	+	-	+	+	-	-	+	+	+	6
Rietzwenkgras	+	+	+	+	+	+	-	-	-	6
Moerasmelkdistel	-	+	+	+	-	-	+	+	+	6
Reukeloze Kamille	+	-	+	+	+	+	-	-	+	6
Zwart Tandzaad	-	+	-	-	+	+	+	+	+	6
Gewone Vlier	+	+	+	-	-	-	+	+	+	6
Zilte rus	+	+	-	+	+	+	+	-	-	6
Bereklauw	-	+	+	-	-	+	+	+	+	6
Bijvoet	-	+	-	+	-	+	+	+	+	6
Rode Ganzevoet	-	+	+	+	+	+	-	-	+	6
Brosse Melkdistel	+	-	-	+	+	+	-	-	+	5

Knopige Duizendknoop	+	-	-	-	+	+	+	-	+	5
Dunriet	-	-	+	+	-	-	+	+	+	5
Zulte	-	+	-	+	-	+	+	-	+	5
Valse Voszegge	+	-	-	+	+	+	+	-	-	5
Waterpeper	-	-	-	-	+	+	+	+	-	4
Hop	-	-	+	-	-	-	+	+	+	4
Perzikkruid	-	-	-	+	-	-	+	+	+	4
Kruizuring	+	-	+	+	-	-	+	-	+	4
Blaartrekkende Boterbloem	-	-	-	-	+	+	+	-	+	4
Melganzevoet	-	-	+	+	-	+	+	-	-	4
Schrietwilg	+	+	-	-	-	-	+	+	-	4
Liesgras	-	+	-	-	-	-	+	+	+	4
Braam	+	-	-	+	-	-	+	+	-	4
Gewone Melkdistel	-	-	-	+	+	-	+	-	+	4
Witte Dovenetel	-	-	-	+	+	-	-	+	+	4
Gewone Engelwortel	-	-	+	-	-	+	+	+	-	4
Smalle Weegbree	-	-	-	-	+	+	+	-	-	3
Grote Weegbree	-	-	-	-	+	-	+	-	+	3
Zwarte Nachtschade	-	-	+	+	-	+	+	-	-	3
Akkermelkdistel	+	+	+	-	+	-	-	-	-	3
Selderij	-	+	+	+	-	-	-	-	-	3
Kompassla	-	-	-	-	+	+	+	-	-	3
Kattestaart	+	+	+	+	-	-	+	-	+	3
Japanse Duizendknoop	-	-	-	+	+	+	-	-	-	3
Avondkoekoeksbloem	-	-	+	-	-	-	+	+	-	3

== == == DE SCHELDE ≈ == ==

Grote Valeriaan	-	+	-	-	-	-	-	+	+	3
Hondsdrif	-	-	+	-	-	-	-	+	+	3
Speerdistel	+	+	+	-	-	-	-	-	-	3
Gewone hennepnetel	-	+	+	-	-	-	-	-	+	3
Groot Hoefblad	-	-	-	-	+	-	-	+	+	3
Kropaar	+	+	-	-	-	-	-	+	-	3
Groot Warkruid	-	-	+	-	-	-	+	+	-	3
Strandkweek	-	-	+	-	+	-	-	-	+	3
Ruwe Bies	-	-	-	-	+	-	+	-	+	3
Asperge	-	+	+	-	-	-	-	-	+	3
Blauw glidkruid	-	+	+	-	-	-	-	-	+	3
Getande Weegbree	+	-	-	+	-	+	-	-	-	3
Greppelrus	-	-	-	+	-	-	+	-	+	3

Bitterzoet

C. BROEDVOGELS

Aan de hand van de los bijgevoegde plannetjes, middenin deze brochure, kan men een overzicht verkrijgen van de verdeling en de dichtheid van de broedvogels in de verschillende biotopen. De plaats waar de naam van een vogel staat is echter niet noodzakelijk de exacte broedplaats. Het is een plaats binnen het - waarschijnlijk veel grotere - territorium van deze vogel.

De aantallen werden bekomen door intensieve waarnemingen gedurende een bepaalde periode. Hierbij werd op dagkaarten notitie gemaakt van de zang, vogels met voedsel of nestmateriaal, pas uitgevlogen jongen, alarmerende vogels en visuele waarnemingen.

Om te kunnen spreken over een broedgeval, gaat men ervan uit dat een mannetjesvogel binnen een geschikt biotoop gedurende een langere periode zingt en hij er dus een territorium verdedigt. Ook de samenhang van twee of meer naburige soortgenoten wordt genoteerd, zodat bij de verwerking achteraf het precieze aantal verschillende territoriumverdedigende mannetjes kan bepaald worden.

Voor de inventarisatie van het industriegebied van Zwijndrecht werden 9 terreinbezoeken ingelegd door René Maes.

Blokkersdijk werd geïnventariseerd door minstens 1 tocht per week door Paul Gerene en Willy Verschueren.

Aan de ongeveer 30 (soms gedeeltelijke) inventarisatietochten langs de Beatrijslaan werd deelgenomen door René en Koen Maes, Maarten Santens, Roby Stoks, Ingrid Van Linden en Filip Beeldens.

1. Industriegebied Zwijndrecht

Verrassend is het zeer hoge aantal van de **Houtduif** (14 paar). Ze broedde plaatselijk koloniegewijs in de mooi ontwikkelde Vlierstruiken op de dijkhelling. Het is de enige soort waarbij op het geschikte moment naar nesten gezocht werd om het broedaantal te bepalen. Op 22 mei werden 12 bewoonde nesten gevonden.

Door de geringe breedte van de rietstrook hebben de territoria van de **Kleine Karekiet** een langgerekte vorm met een korte grenszone met de naburige soortgenoot. Wellicht door het ontbreken van grensconflicten was de zangactiviteit eerder beperkt. Naar het einde van het broedseizoen werden enkele controletochten met behulp van de cassette recorder ingelast om uitsluitsel over het aantal verschillende broedparen (13) te verkrijgen.

De **Blauwborstjes** kozen het centrale deel als gebied territorium. Begin juni

werden er op deze plaats dijkwerken uitgevoerd, waardoor de zang (en broed) activiteit werd verstoord. Hierdoor kan niet juist bepaald worden of het gebied 2 of 3 broedparen rijk was.

De **Rietzanger** (1 p) werd elders langs de Schelde enkel nog in de Schorre van Oude Doel (2 p) geïnventariseerd. De soort was vroeger veel algemener en vecht nu voor zijn voortbestaan.

De **Holenduif** (5/6 p) verkiest vooral die biotopen met weinig begroeiing die voor andere soorten oninteressant zijn.

Randterritoria

Waar wij mensen grenzen afbakenen (een dijk, muur, haag, beek, straat, ...) daar legt de natuur niet noodzakelijk dezelfde grenzen. Een broedbiotoop kan best over deze kunstmatige grenzen heen gaan. Zo is het ook onvermijdelijk dat er steeds broedvogelterritoria deels binnen en deels buiten het door ons afgebakende onderzoeksgebied gelegen zijn.

Het zou fout zijn om de vogels die voor een belangrijk deel van hun levenscyclus van deze slikken, schorren of Scheldedijk afhankelijk zijn, maar ook het gebied erbuiten nodig hebben, niet te vermelden. We vermelden ze als randterritoria (zie tabel) en in de berekening worden ze als halve koppels meegeteld.

De **Scholekster** was regelmatig foeragerend langs de Schelde te zien. De nesten van de 2 broedparen bevonden zich evenwel aan de overzijde van de weg.

Op 8 juli kregen de jonge **Torenavalken** hun eerste vliegoplevingen. Hun ouderlijke woning bevond zich aan de petroleuntanks van Imaneste.

2. Scheldeoever ter hoogte van Blokkersdijk door P. Gerene en W. Verschuuren

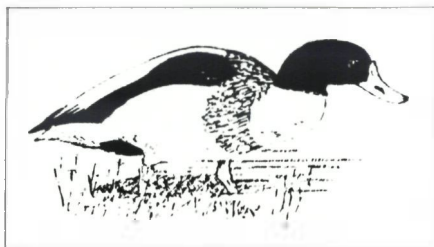
broedvogels	
soort	aantal
WY Witte Kwikstaart	1
BB Blauwborst	2
XK Kleine Karekiet	11
Totaal koppels (♂♀)	14
Aantal soorten	3

Door de dijkwerken van de voorbije jaren rest ons hier nog slechts een vrij uniforme begroeiing zonder variatie of boomopslag, waardoor we een zeer soortenarme broedpopulatie aantreffen.

3. Scheldeoever ter hoogte van Beatrijslaan Antwerpen-Linkeroever

Schorren ter hoogte van het Galgenweel (zone C₁) en Burchtse Weel (C₂):

De eerste kleine jonge **Bergeenden** verschenen op 9 juni. Het was een ouderpaar met 21 jongen. Zoals bekend vormen de jongen van de Berg-eend zogenaamde crèches (groepen jongen van verschillende legfels onder de hoede van 1 ouderpaar). De rest van de volwassen vogels heeft zodoende de handen vrij om weg te trekken naar veilige ruigebieden zoals de Waddeneilanden of de Westerscheldemonding. Recent zijn er ook ruiplaatsen bekend stroomopwaarts tussen de Nederlandse grens en Antwerpen.

Bergeend

Vermoedelijk was de groep van 21 jongen afkomstig van ± 3 legfels. Wellicht lag de mortaliteit vrij hoog: twee dagen later waren ze met 20 en nog een week later werden nog maar 8 jongen geteld. Opvallend was de geringe groepsgrootte van de overige tomen: 4, 1 en 3 jongen.

Gans de zomer (ook de ruiperiode) bleven ze aanwezig met op 5 augustus 6 adulte **Bergeenden**, 1 + 2 + 3 jongen en 40 reeds vliegvlugge jongen.

Met zijn 30 koppels was de **Kleine Karekiet** de onbetwistbare kampioen. Plaatselijk lagen de zangposten erg dicht bij elkaar en waren de (voedselrijke) territoria erg klein. Op deze plaatsen, bijvoorbeeld tegenover het Galgenweel nabij de Zeescouts en de Kennedytunnel, lag de zangactiviteit erg hoog. Enkel deze laatste locatie bestaat uit vrij zuiver en vitaal riet; elders werd er in (min of meer) verruigd riet gebreed.

De **Bosrietzanger** (en ook de **Zwartkop**) ontbraken als broedvogel. Dit is verbazend omdat er enkele geschikte biotopen voorhanden zijn, waarin bijvoorbeeld de **Tuinfluit** (2 à 3 paar) broedde. In de jaren '70 kwam de **Bosrietzanger** hier nog veel voor. Bij de Scheldedijkverhoging ter hoogte van het Galgenweel verdwenen toen prachtig uitgegroeide Meidoorn-, Hondsröös-, Vlier- en Wilgenstruiken of -bomen. Ook tegenover Burchtse Weel werd er rond 1987 grote

ravage aangericht door grootscheepse (illegale) stortingen op het waardevolle schorregebied.

Verder stroomafwaarts was de **Bosrietzanger** erg schaars langsheen de Schelde. Over het totale Scheldetraject van de Nederlandse grens tot Dendermonde behaalde hij minder dan 1/4 van de bezetting van de **Kleine Karekiet**.

Blauwborst

Wie het **Blauwborstje** wil waarnemen, kan zijn geluk gaan beproeven in het schorregebied tegenover het Galgenweel. Vooral nabij de Zeescouts waren de broeddichtheid hoger en de territoriumconflicten frequenter. Schuwheid is het Blauwborstje nog onbekend zodat dit pareltje van een vogel vaak op 10 tot 20 m afstand kan worden bewonderd. In de eerste helft van april werden er minstens 10 territoria genoteerd. Uiteindelijk bleven er 9 broedparen over.

Vooraf dankzij de avondtochten van Maarten Santens (rond 22 a 23 u) konden we tussen 14 april en 1 juni maar liefst 17 waarnemingen van 1 of 2 zingende mannetjes van de **Sprinkhaanrietzanger** noteren. De twee

broedparen zijn de enigen van gans de Scheldeschorren tussen de Nederlandse grens en Dendermonde. Elders in het Antwerpse broedt de soort nog in Hobokense Polder, Oude Landen, Het Rot, Blokkersdijk,

Tal van vogelsoorten die we kennen uit andere biotopen, voelen zich uitstekend thuis in schorregebieden, hoewel de literatuur hier niet steeds melding van maakt. De onvoldoende kennis van de schorregebieden moet hiervoor aan de basis liggen.

Fazant was het ganse jaar door terug te vinden in de buitendijkse zone: 8 wijfjes brachten hier met succes hun jongen groot.

De beweeglijke **Heggenus** (9 a 10 koppels) vonden we vaak ver van bomen of struiken voedsel zoeken tussen de rietstengels en op de slikbodem van het schorregebied, zelfs tot vlak bij de Schelde.

De **Merel** (7 koppels) waagde zich doorgaans iets minder ver.

Op mooie dagen was de roep van de **Kneu** niet uit de verruigde rietvelden weg te denken. Geregeld waren er dagtotaal van meer dan 20 Kneus die zich vaak in

groepjes verplaatsten. Het was dan ook niet eenvoudig om voor deze niet strikt territoriumhoudende soort een broedaantal te bepalen (± 13 koppels).

Uit de resultaten die terug te vinden zijn op het plannetje kan besloten worden dat het deelgebied tegenover het Galgenweel (C₁) een erg hoge broeddichtheid bezit.

Ter hoogte van het Burchtse Weel (zone C₂) had slechts een beperkt aantal van de broedvogels een (belangrijk) deel van zijn territorium op de opgehoogde delen. Ook het soortenbestand bleef hier zowat beperkt tot **Kneu, Fazant, Holenduif, Ekster en Grasmus**.

De resterende Scheldeoever is plaatselijk smal en herbergt zodoende niet erg veel broedvogels.

Randterritoria van zone C:

De **Huismus** broedde algemeen (± 15 koppels) in de gebouwen van de Kennedy-tunnel en de loodsen van de Zeescouts. Tot 150 m van deze laatste plaats kan je groepjes Huismussen in de schorre zien foerageren.

D. NIET-BROEDVOGELS

Traditioneel wordt de Schelde weinig bezocht om aan vogelobservatie te doen. De gegevens waarover we beschikken geven dus slechts een beperkt beeld van het vogelbestand. Daarbij komt nog dat het geen eenvoudig gebied is om waarnemingen te doen. Zo is er tweemaal daags de getijdewerking die observaties kan bemoeilijken. Bij hoogtij zitten de watervogels haast onzichtbaar samengetroeft nabij de dijk- of schorrebegroeiing.

Zelfs bij laagtij blijven belangrijke delen aan het oog onttrokken door het grillige patroon van begroeiing, geulen, bochten, golfslag, ... Daarom moet je op een aantal plaatsen vogels tellen vanaf de overkant van de rivier, met als nadeel dat de afstand vergroot en de zichtbaarheid afneemt. Enkel tellingen verricht met een telescoop kunnen als betrouwbaar beschouwd worden (cfr. de rechteroever van zone A).

Op het eerste gezicht geeft een bezoek aan de Schelde een 'vogelarme' indruk. Dit komt vooral door het wijdse karakter van dit biotoop, waarin de aantallen in het niets verzingen. Dit zal de ornitholoog die niet vertrouwd is met het gebied niet zo

gauw aanzetten tot (grondig) tellen. In vele gevallen kwam men niet verder dan een telling van enkele in het oog springende soorten.

Enkel uit 1981 zijn er frequente waarnemingen voorhanden. Ze werden vooral verzameld om een beeld te krijgen van het voorkomen van de Bergeend in zone C. Deze haalde in die periode ongeveer 100 ex., met als maximum 182 ex. Voor de periode 1982-1992 bestaan enkel sporadische waarnemingen die (vaak) erg onvolledig zijn. Zodoende is het totaal aantal in de tabel (vaak) te laag.

Pas vanaf 1992 beschikken we over gerichtere en meer volledige tellingen, verzameld als deelname aan de Internationale Watervogeltellingen. Maar zelfs deze tellingen beslaan niet het volledige gebied. De zone vanaf St. Annabos, over de Plage tot nabij het Galgenweel ('LO' op het kaartje), wordt niet geteld.

Ronduit fantastische gegevens worden verzameld door medewerkers van het Instituut voor Natuurbehoud. Zij doen vanaf eind '91 maandelijks een drie dagen durende boottelling tussen de Nederlandse grens en Gent. Alle hierboven opgesomde probleemstellingen vallen hierbij (grotendeels) weg. Deze boottelling heeft als enig nadeel dat zone A en zone C met 1 dag verschil geteld worden. Tot ons groot genoegen konden we beschikken over de telresultaten van het I.V.N. voor het traject van Kallosluis tot Burcht.

Vaststellingen

Vergeleken met de niet-getijdegebonden watervogelgebieden (vb. Blokkersdijk), stellen we vast dat er op de Schelde **grotere aantalschommelingen** optreden. Buiten het winterseizoen kunnen de aantallen soms erg laag zijn. Tijdens vorstperiodes zorgt de ijsvrije Schelde dan weer voor de opvang van duizenden op de vlucht geslagen watervogels van diverse pluimage (vb. 6903 ex. van Kallosluis tot Burcht op 31/12/92). Maar de Schelde dient niet enkel als 'noodopvang'. Meer en meer biedt ze voedsel en rust aan een ruim aanbod waad- en watervogels in 'normale' omstandigheden en dit voor langere periodes, vooral van oktober tot maart. De schommelingen die in deze periode optreden zijn vooral het gevolg van **trekbewegingen, voedselsituatie, getijden en klimaat** (vorst!).

In het gevolg van **trek** kan er reeds vanaf de zomer (vb. 480 Bergeenden op 4/7/93 en 535 Wilde Eenden op 5/8/93), maar vooral in de herfst een duidelijke aantalsstijging optreden. Als een dergelijke doortrekkiepiek samenvalt met een **hoog voedselaanbod**, dan kunnen de hoge aantallen lange tijd aanhouden (cf. de ganse najaarsperiode van '92).

Wellicht door het zuiverder worden van het Scheldewater en de bodem, lijkt het voedselaanbod gunstiger geworden te zijn. De vogels die in de tabel werden

opgenomen, zijn vooral ter plaatse foeragerende dieren. Onder hen zijn zowel **herbi- als carnivoren**⁽⁶⁾.

Plantenetende eenden, zoals Wintertaling, Wilde Eend en Pijlstaart (soorten die meestal tot de 'grondeenden' worden gerekend), foerageren hier vooral op de grens van water en slik. Mogelijk voeden ze zich met aangespoelde plantenzaden.

Ook de duikeenden, zoals Kuif- en Tafeleend die in grote mate planteneters zijn, vinden in de Schelde hun kostje. Bij hoogwater dobberen ze meestal werkloos rond om bij lagere waterstand weer actief te duiken.

De Blauwe Reiger, die een viseter van de ondiepe waterzone is, treffen we bijna steeds aan in kleine aantallen.

Duikende carnivoren treffen we steeds regelmatig aan. Van de Aalscholver is pas 6 jaar geleden de eerste waarneming genoteerd, nu zijn regelmatig 15 ex. aanwezig. De Fuut (max. 14 ex. in C) is wat minder talrijk.

Aalscholver

Als we de waarnemingen van de voorbije 12 jaar overlopen, treffen we binnen de groep van duikende eendachtigen meermalen zeldzame gasten aan: Brilduiker, Zwarte Zeeeend, Grote Zaagbek (max. 10 ex. in C), Middelste Zaagbek, Roodhalsfuut, Zeekoet, Nonnetje, Toppereend (max. 6 ex. in C), Ringsnaveleend, Harlekijneend en Krooneend. Wellicht is de waterkwaliteit en de visstand nog onvoldoende hersteld om een aantal van hen tot de regelmatige gasten te kunnen rekenen.

Kleine bodemdierpjes van de drooggevallen slikke vormen vermoedelijk de voedselbron voor Kievit (max. 2500 ex. in C) en Bonte Strandloper (max. 731 ex. in C).

De wisselwerking van eb en vloed veronderstelt een volksverhuizing van de plaatselijke vogels bij opkomend water. Dit is slechts ten dele waar. Er zijn inderdaad waarnemingen op Bloklersdijk van toekomstige groepen Bergeenden of Kieviten bij hoogtij. Ter plaatse blijkt evenwel dat er nog heel wat eenden op de Schelde blijven dobberen, wachtend op het wegtrekkende tij. Sommige overtijen op de hogere delen. Tijdens koudeperiodes blijken Kuif- en Tafeleenden zich op de Schelde te groeperen bij hoogtij (vb. 750 ex. op 30/11/93 's avonds in C) om zich bij aanvang van het volgende laagtij terug te verspreiden over een groter deel

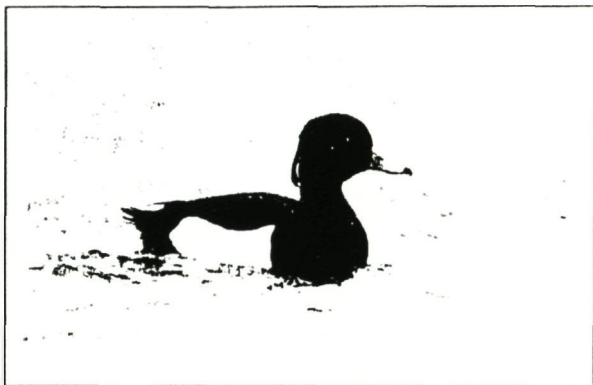
⁶ herbivoren: planteneters carnivoren: vlees- of viseters

≈ ≈ ≈ ≈ DE SCHELDE ≈ ≈ ≈ ≈

van de Schelde (slechts 360 ex. de andere morgen bij laagtij). Kieviten trekken zich bij hoogtij vaak samen op de breuksteenheiling aan de Kennedytunnel.

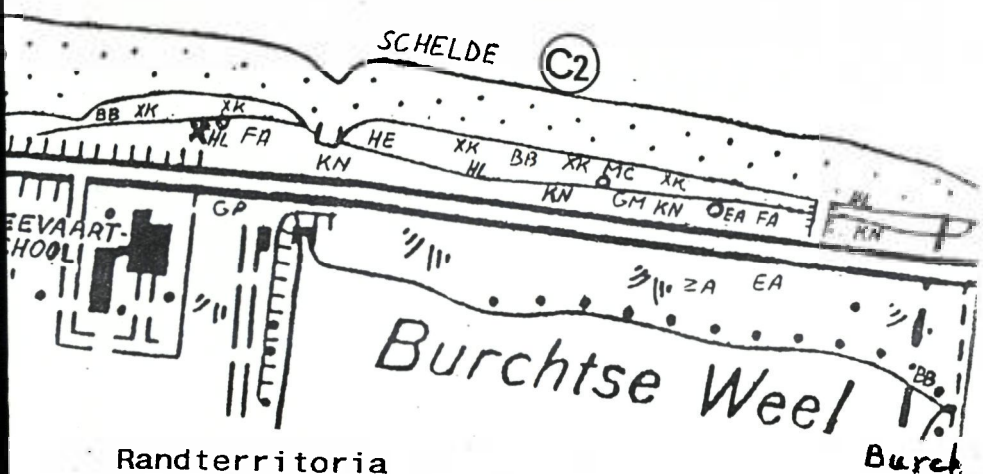
Op het beschouwde Scheldetraject van Kallosluis tot Burcht treffen we een aantal specifieke biotopen en voedselsituaties aan, die elk hun eigen vogelbestand herbergen.

- ▶ Vlakbij de Kallosluis (zone 1 op het kaartje) is er gewoonlijk een hogere concentratie van duikende en visetende vogels. Hier verblijft een vaste populatie van 10 a 15 Aalscholvers. Kuif- en Tafeleenden zijn er gewoon (op 15/2/94 verbleven hier tijdens de vorstperiode maar liefst

Kuifeend

- 1100 Kuif- en Tafeleenden!). Wat is hiervan de oorzaak? De betere waterkwaliteit stroomafwaarts, nog versterkt door toevoer van (zuiver) dokwater bij elke versassing van Kallosluis en/of de terugstoring van opgewarmd koelwater van de thermische elektriciteitscentrale van Electrabel, kunnen wellicht dit fenomeen verklaren.
- ▶ De linkeroever van zone A is op vele plaatsen met breuksteen versterkt. Ecologisch gezien is dit een zeer trieste zaak. De Kraakeend, die op Blokkersdijk leeft van onderandere Fonteinkruid- en Stertrekroossoorten, voedt zich hier met de wieren die op de onder water liggende stenen groeien. Regelmatig treffen we hier meer dan 1% van de Noordwesteuropese Kraakendenpopulatie aan (= 120 ex.). Zone A is van internationaal belang voor deze soort.
 - ▶ De rechteroever van zone A bezit een brede slikrand afgezet met een rietvegetatie. Hierop kan je geregeld meer dan 1000 grondeenden observeren.
 - ▶ Ter hoogte van Blokkersdijk 'B' zijn de aantallen watervogels meestal gering. Nabij de toegangseul van de Royerssluis vertoeven wel eens wat Kuifeenden. Het aantal eenden kan in vorstperiodes sterk oplopen. Gelegen op korte

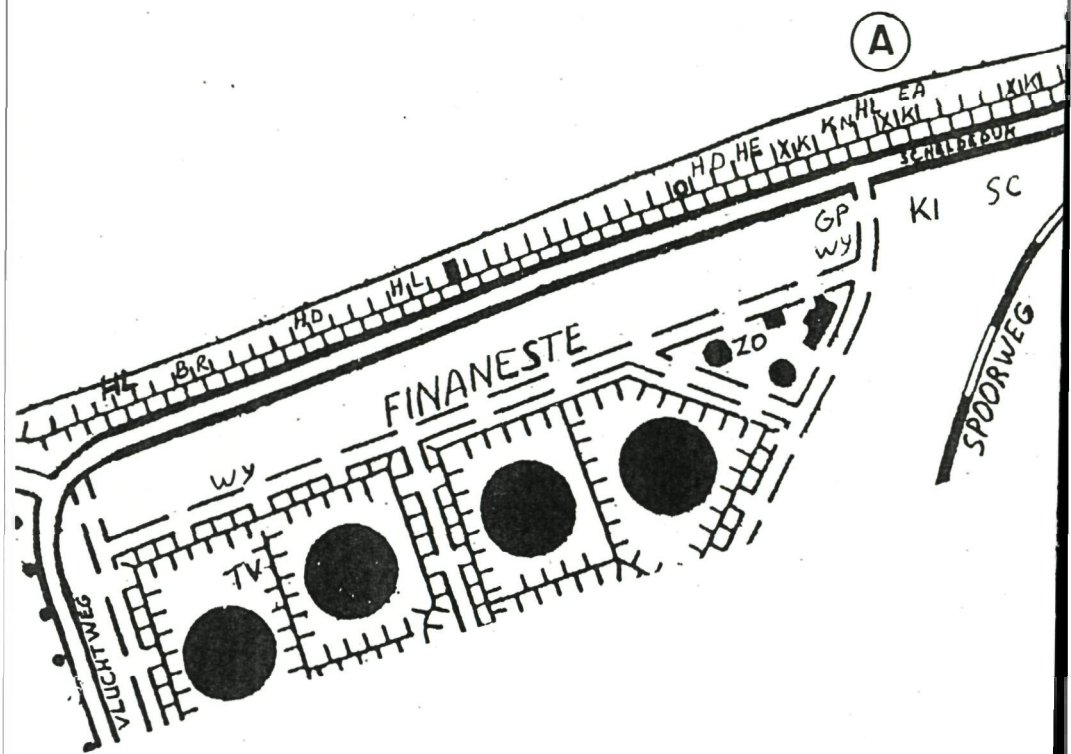

Randterritoria

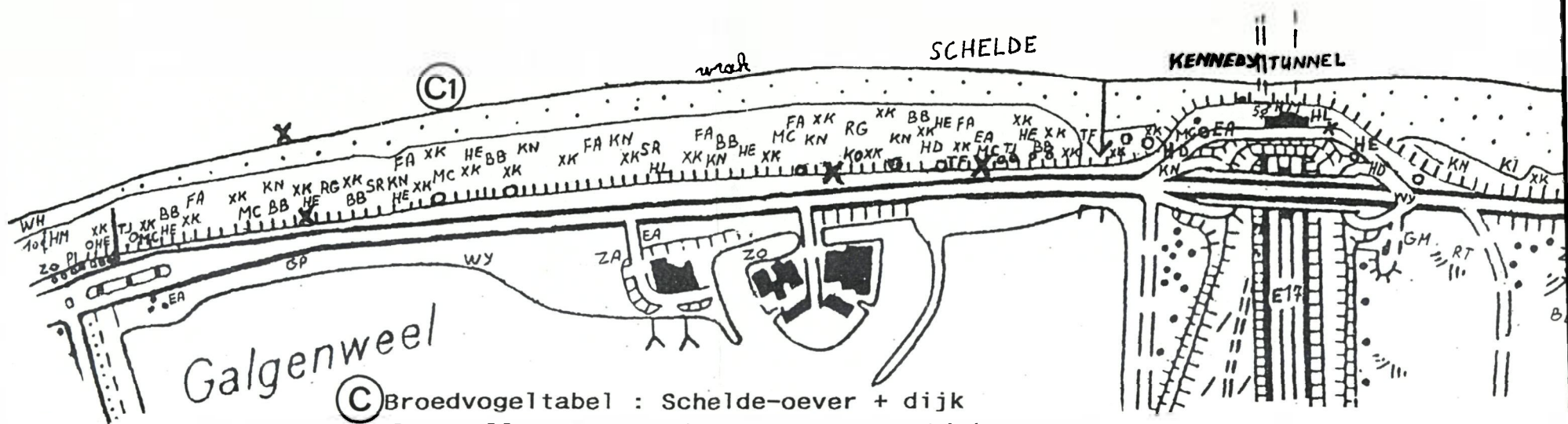
<u>Aantal</u>	<u>Deelgebied</u>			
	Totaal	GW	BW	E17
1			1	
1	1			
1	1			
2	1		1	
2	1			1
1	1			
3	2		1	
2	1		1	
15	10			5
1	1			
29	19	4		6
14	9	2		3
9	8	3		2

territoria :

ELS	123/128	82/83	31	12/13
TEN	27	23	15	10

Overzichtskaart bij de brochure
 'De Schelde als natuurgebied herontdekt'.
 Bijlage bij tijdschrift Linkeroever
 17de jaargang nr 1 februari 1995

© Broedvogeltabel : Schelde-oever + dijk
tussen Galgeweellaan en Burcht te Antwerpen Linkeroever

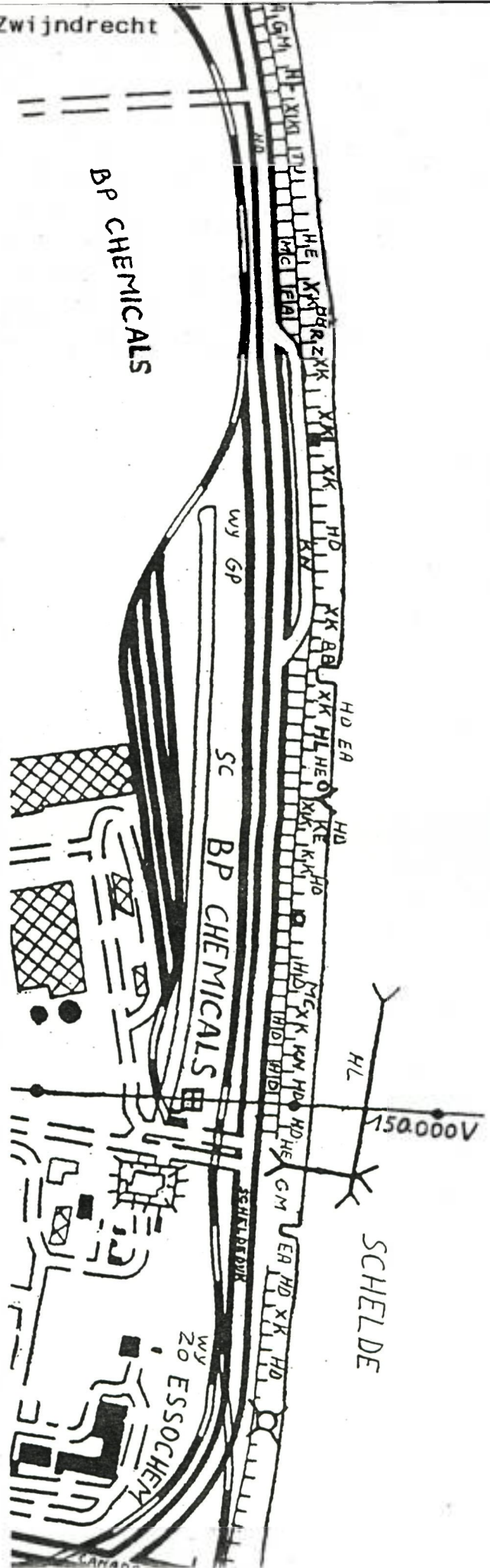
L.O.

Soort	Aantal	Deelgebied			Soort
		Totaal	GW	BW	
BE Bergeend	6				2
WE Wilde eend	5/8	± 4	± 2	± 1	
FA Fazant	8	6	2		
KI Kievit	1		1		
HL Holenduif	5	1	3	1	
HD Houtduif	>3	1		2	
HE Heggemus	9/10	8	1	0/1	
BB Blauwborst	9	7	2		
MC Merel	7	5	1	1	
SR Sprinkhaanrietzanger	2	2			
XK Kleine karekiet	30	24	6		
GM Grasmus	1		1		
TF Tuinfluiter	2/3	2/3			
TJ Tjiftjaf	2	2			
KO Koolmees	1	1			
EA Ekster	3	1	1	1	
KN Kneu	13	7	5	1	
RG Rietgors	2	2			
TOTAAL KOPPELS	109/114	73/74	29	9/10	
AANTAL SOORTEN	18	15	12	8	

Soort	
TV	Torenavalk
WH	Waterhoen
TT	Turkse Tortel
GP	Graspieper
WY	Witte Kwikstaa
PI	Pimpelmees
EA	Ekster
ZA	Zwarte Kraai
HM	Huismus
VI	Vink
TOTAAL	
AANTAL KOPPELS	
AANTAL NIEUWE SOORT	
Broedvogels + Rand	
ALGEMEEN TOTAAL KOP	
ALGEMEEN TOTAAL SOC	

(A) Broedvogeltabel : Schelde-oever Zwijndrecht

Soort	Aantal
BE Bergeend	1
KE Krakeend	1
WE Wilde eend	3
FA Fazant	2/3
HL Holenduif	5/6
HD Houtduif	14
KK Koekoek	1
HE Heggemus	4
BB Blauwborst	2/3
MC Merel	2
RZ Rietzanger	1
BR Bosrietzanger	1
XK Kleine karekiet	13
GM Grasmus	2
TJ Tjiftjaf	1
EA Ekster	3
KN Kneu	3
TOTAAL KOPPELS	59/62
AANTAL SOORTEN	17

Randterritoria

Soort	Aantal
TV Torenavalk	1
WH Waterhoen	1
SC Scholekster	2
GP Graspieper	2
WY Witte Kwikstaart	4
WK Winterkoning	1
ZA Zwarte Kraai	1
TOTAAL KOPPELS	12
AANTAL KOPPELS	6
AANTAL SOORTEN	7

Broedvogels + Randterritoria :

ALGEMEEN TOTAAL KOPPELS	65 à 68
ALGEMEEN TOTAAL SOORTEN	24

afstand van Blokkersdijk fungeert deze zone dan ook als prima 'depanagegebied'.

- Verder stroomopwaarts vanaf Sint Annabos tot nabij zone C (op het plan aangeduid met 'LO') bevindt zich gewoonlijk een beperkte en verspreid voorkomende populatie van grondeleenden, met name Wintertaling, Wilde en Krakeend.
- Zowel de slikke als de schorre ter hoogte van het Galgenweel 'C1' behoren tot de rijkste van de regio. We verwijzen hiervoor ook naar het broedvogelverslag dat de hoge waarde van de rietvegetatie illustreert. In de winter is het in het Riet evenwel rustiger. Toch wil ik hier de waarnemingen van Bokje, Watersnip (max. 50 ex.) en Waterral onder de aandacht brengen. De drukte concentreert zich dan vooral op de slikke. De brede slikkezone met het gezonken scheepswrak vormen de achtergrond voor de waarnemingen van grote groepen Kievit (max. 2500 ex.) en Bonte Standloper (max. 530 ex.), enkele Blauwe Reigers, honderden meeuwen en langs de waterkant een diversiteit aan eenden. De Antwerpenaars van de Waalse Kaai op de rechteroever kunnen zich niet voorstellen dat er aan de overkant van de Schelde vaak meer dan 1000 waad- en watervogels pleisteren.
- Tegenover Burchtse Weel 'C2' is onderandere de vaste stek van foeragerende Kuif- en Tafeleenden. De zone herbergt ook nog tal van andere watervogels, waaronder Pijlstaart. De waarde van de zone kan nog sterk opgevoerd worden door uitvoering van een gericht natuurontwikkelingsplan (zie hoofdstuk Beheersvoorstellen).
- Vanaf Burcht komen geen natuurlijke oevers meer voor en is er voor de watervogels veel minder te beleven.

Hoewel de waad- en watervogels buiten het broedseizoen veel voorkomen langs de Schelde, valt hun **broedresultaat** er erg tegen. Dit heeft mijns inziens niet zozeer te maken met voedselschaarste, maar wel met het ontbreken van veilige, met overstroombare nestelplaatsen. Meerdere soorten komen van elders naar de Schelde voedsel zoeken of brengen hun jongen er heen. De Visdief broedt in het industriegebied van Kallo en foerageert op de Schelde, stroomopwaarts tot Blokkersdijk (max. 9 ex.) Berg-, Krak-, Wilde Iend, Knobelzwaan, maar ook Grauwe Gans (op 11/6/86 een ouderpaar met 3 jongen) broeden eventueel elders, maar voeden hun jongen op aan de Schelde. Gebieden die wel geschikte broedplaatsen bezitten (vb. Oude Doel of Saetlinge) hebben wel een rijke broedpopulatie van grondbroedende waad- en watervogels. Dit pleit voor uitbreiding van schorregebieden en voorziening van enkele hogergelegen broedterreinen.

Woord vooraf bij de tabel 'Landtellingen'

Bijgaande tabel geeft slechts een aantal interessante landtellingen weer uit de periode 1983 - 1994. Hiervan werden slechts 9 geselecteerde soorten, die vaak (met hoge aantallen) in het gebied voorkomen, weergegeven. Dit verklaart het feit dat het totaal aantal waad- en watervogels hoger kan liggen dan de som van de 9 geselecteerde soorten.

In de tabel werd de getelde zone weergegeven met A, B of C, wat respectievelijk staat voor: industriegebied Zwijndrecht, Blokbersdijk of het gebied ter hoogte van Galgen en Burchtse Weel. De optelling van deze drie zones geeft een benaderend totaalbeeld (het deel tussen St. Annabos en Galgenweel 'LO', ontbreekt evenwel). Dergelijke totaalaantallen werden op een grijze achtergrond afgedrukt om beter op te vallen. Belangrijke soort- en totaalaantallen werden in 'vet gedrukt'. Hierbij werd volgende, arbitrair vastgestelde, norm gebruikt: Bergeend > 300 ex., Krakeend > 100 ex., Wintertaling > 800 ex., Wilde Eend > 400 ex., Pijlstaart > 150 ex., Tafeleend > 200 ex., Kuifeend > 200 ex., Kievit > 800 ex., Bonte Strandloper > 200 ex., totaal per deelgebied > 1000 ex. en voor de som der deelgebieden > 2500 waad- en watervogels.

De absolute top werd zowel 'vet' als 'onderlijnd' afgedrukt. Dit gebeurde bij de maximaal aantallen per soort > 2500 ex. per deelgebied en > 3500 ex. voor de som der deelgebieden. Hierdoor is het mogelijk om vlugger een beeld te krijgen van de zwaartepunten in de toch uitgebreide hoeveelheid cijfers en om duidelijker de uitzonderlijke waarde van onze Schelde(oevers) uit de verf te doen komen. Op de plaatsen in de tabel, waar geen aantal is ingevuld, kan dat zowel betekenen 0 (nul) of geen aantal genoteerd tijdens de telling.

Gebruikte afkortingen in de tabel:

- BE = Bergeend
- KE = Krakeend
- WT = Wintertaling
- WE = Wilde Eend
- PY = Pijlstaart
- TE = Tafeleend
- QE = Kuifeend
- KI = Kievit
- CS = Bonte Strandloper

- A = Industriegebied Zwijndrecht
- B = Blokbersdijk
- C = Gebied t.h.v. Galgen en Burchtse Weel

Tabel: ENKELE INTERESSANTE LANDELLINGEN.

Datum	gebied	BF	KE	WT	WE	PY	TE	QE	KI	CS	totaal
120283	C			166	104				120	290	696
191284	A	320	90	600							1010
271284	C	5		504					650	80	1239
120185	C	3	5	128	454		1		5	1	716
220286	B	4		7	35	2	396	33			491
220286	C	6		64	212		4				310
230286	B		4	7			398	204			613
221287	C	285		852					1398		2535
131188	C	320		683							1003
311288	C			907					1430		2337
250289	C	133		1856							1995
130190	C	36		570	91		2		415	1	1117
241290	C								2500		≥ 2500
130991	A	50	2	+++	+++			10			1100
121091	A	130	40	350	180	9	1	78	30		822

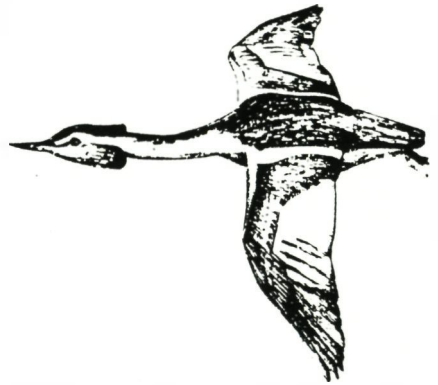
281091	C	149		460	80		60	23	425		1210
171092	A	260	78	1180	125	31	51	100			1858
171092	C	708	22	883	115	10	1	18	125	34	1922
171092	A+C	968	100	2063	240	41	52	118	125	34	3780
141192	A	260	55	1130	110	138	60	62	50		1896
141192	C	546	8	462	77	3	54	152	1050	256	2615
141192	A+B+C	806	63	1592	187	141	114	214	1100	256	4711
121292	A	299	89	540	152	154	85	137			1506
121292	B	25	4	125	17		143	5			319
121292	C	497	2	694	106		67	179	1050	363	2965
121292	A+B+C	821	95	1359	375	154	295	321	1050	363	4790
311292	A	188	96	939	259	125	196	42	42		2112
311292	B+LO	98	60	321	1427	42	255	155			2409
311292	C	497	6	590	534	66	64	46	73	485	2382
311292	Kallo-Burcht	783	162	1850	2220	233		243	115	485	6903
030193	C	620		480	1180	75	80	77	5	150	2746
160193	A	87	69	1250	185	221	20	52			1951
160193	A+B+C	95	116	1519	274	264	150	70			2558

140293	A	136	115	725	130	239	100	33	10		1851
140293	C	133		455	125	61	180	5	33	346	1344
140293	A+B+C	278	148	1291	352	300	280	38	43	346	3448
130393	A	227	54	585	66	74	12	40	15	20	1146
130393	A+B+C	261	60	868	118	138	12	41	86	44	1690
131193	A	7	146	612	106	14		8	60		976
131193	C	71		613	25	153		6	811	17	1697
131193	A+B+C	78	146	1258	131	167		14	922	17	2758
011293	C	110	2	420	210	110	120	240	1	166	1384
111293	A	27	136	620	235	106		4	2		1189
190294	B	21	10	81	19		298	255			586
171294	A	24	<u>239</u>	965	170	33		28	30		1724
171294	C	48	11	387	77	<u>409</u>	2		337	102	1379
171294	A+B+C	72	<u>250</u>	1352	247	<u>442</u>	2	28	367	102	3103
261294	A	10	153	670	47	20		<u>480</u>	29		1411
261294	C	237	26	540	237	<u>416</u>		220	1		1778
261294	Kallo-Burcht	247	190	1248	339	<u>436</u>		<u>715</u>	40		3318

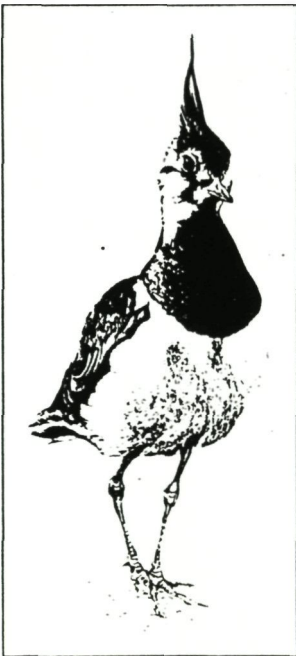
Bespreking van enkele tellingen uit de tabel 'landtellingen'

Bij de oudste watervogeltellingen vallen de vele onvolledige gegevens op. Ze werden in deze brochure toch gebruikt bij gebrek aan beter. Een schrijnend gebrek aan waarnemingen doet zich vooral voor bij de zone A. Bij gebrek aan telescoop werden op 19/12/84 de Wilde Eenden en Wintertalingen, die op Rechteroever zaten, zelfs niet apart geteld. Het aantal van 320 Bergeenden en 90 Krakeenden (die op Linkeroever zaten), was voor die periode enorm hoog. Ook op 13/9/91 was het niet mogelijk om de massa eenden aan de overkant van de Schelde met de vereijker op naam te brengen. We telden op dat ogenblik het hoogste totaal aantal voor 'A' (1100 ex.).

De Schelde ter hoogte van Blokkersdijk werd in de jaren '80 slechts sporadisch 'geteld'. De aantallen liggen er gewoonlijk laag; behalve in vorstperiodes zoals in februari 1986 toen er vooral veel Tafel- en Kuifeenden verbleven.

Fuut

Kievit

Voor zone C vermelden we voor 1991 enkele zeer mooie aantallen voor Wintertaling en Kievit; voor beiden werd het record voor deze zone toen gevestigd (respectievelijk 1856 en 2500 ex.). Hoewel we voor de jaren '90 van een stijging kunnen spreken tegenover vroeger, werden ook in de jaren '80 af en toe meer dan 1000 (tot ruim 2500 ex.) vogels per deelgebied geteld !

De winter '92 - '93 was onvoorstelbaar rijk aan waad- en watervogels, vooral in 'A' en 'C'. Op 17/10/92 kon een eerste totaaltelling gerealiseerd

worden (3780 ex.) Op dat ogenblik zaten er op Blokkersdijk nog eens ongeveer evenveel watervogels! Vooral het aantal Bergeenden viel op: 968 ex. in A+C, wetende dat er op dat ogenblik nog eens ongeveer 1200 ex. op Blokkersdijk zaten!

In november en december van dat jaar kwamen er nog grote aantallen Kievit en Bonte Strandloper bij waardoor de totaalaantallen bleven stijgen.

Tegen het jaareinde vrozen alle plassen dicht. Enkel de dokken en de Schelde boden nog open water. Op 31/12/92 werd dan het **recordaantal van 6903 ex.** waargenomen, vooral door de sterke toename van de Wilde Eend (2220 ex.). Zij verbleven massaal in de zone 'LO', die meestal niet geteld wordt. Vanaf het ingaan van de door verspreiden de Wilde Eenden zich opnieuw in de regio (zie telling van 16/1/93) en daalden de aantallen op de Schelde sterk.

Tot maart werden er mooie aantallen opgetekend. Deze uitzonderlijk hoge cijfers werden in geen enkele andere winter gehaald.

Twee zeldzamere soorten: Kraakeend en Pijlstaart namen in '93 en '94 echter toe en behaalden hun aanwezigheidsrecord op 17/12/94 met respectievelijk 250 en 442 ex.

Door de korte vorstperiode verbleven er op 26/12/94 niet minder dan 715 Kuitteenden op de Schelde. Dit is het hoogste aantal buiten de 900 ex. op 7/2/87.

De belangrijkste conclusie uit het overzicht is de duidelijk stijgende tendens van het aantal verblijvende watervogels op en langs de Schelde tijdens de voorbije 10 jaar.

Tegelijk stijgt ook het aantal tellingen en worden ze vollediger.

Pijlstaart

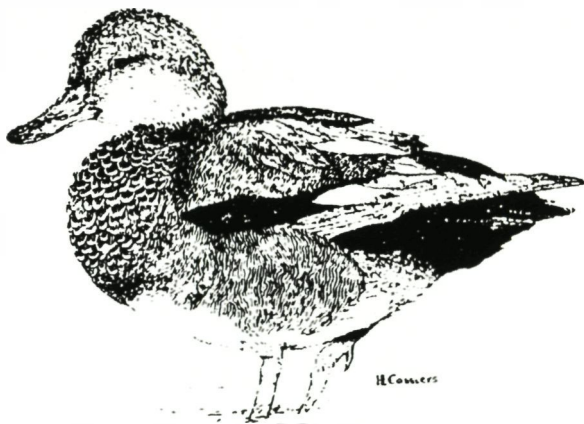
Woord vooraf bij de 'BOOT'tellingen

In november 1991 is het Instituut voor Natuurbehoud (I.V.N.) gestart met boottellingen tussen de Nederlandse grens en Gent. Het stroomgebied van de Schelde werd in dit onderzoek in zones opgedeeld. De zones tegenover Galgenweel en Burchtse Weel komen overeen met onze zones C1 en C2. Ter hoogte van het industriegebied van Zwijsdrecht, Blokbersdijk en verder richting Galgenweel, ligt de opsplitsing merkbaar anders. Gemakkelijkheidshalve heb ik de drie deelgebieden van het I.V.N. samengevoegd en 'A+B+I.O.' genoemd in de tabel. De grootste concentratie van vogels binnen deze groepering zal zich vrijwel steeds in 'A' bevinden.

De boot- en landtellingen zijn dus niet volledig vergelijkbaar.

Door de maandelijkse I.V.N. tellingen, zijn er ook waardevolle zomergegevens beschikbaar die, gezien de lagere aantallen, evenwel niet in de tabel gebruikt werden.

Voor het overige gelden in deze tabel dezelfde normen en regels als bij de landtellingen.

Krakeend

Tabel: ENKELE INTERESSANTE BOOTTELLINGEN

Datum	gebied	BE	KE	WT	WE	PY	TE	QE	KI	CS	totaal
nov 91	A+B+LO	20	52	1170	74	12			15	75	1424
nov 91	C	114		301	81		135	126	615	205	1592
nov 91	Kallo - Burcht	134	52	1471	155	12	135	126	630	280	2916
151092	A+B+LO	475	132	1787	363	59	532	83	8		3486
141092	C	686	14	758	250	10	60	45	164		2002
okt 92	Kallo - Burcht	<u>1161</u>	146	2545	613	69	592	128	172		5488
131192	A+B+LO	97	85	373	202		201	11			1002
121192	C	<u>745</u>	21	393	154	4	58	166	647	280	2483
nov 92	Kallo - Burcht	842	106	766	356	4	259	177	647	280	3485
111292	A+B+LO	378	110	<u>1927</u>	457	34	258	86	75		3364
141292	C	341		728	287	3			<u>1568</u>	387	<u>3325</u>
dec 92	Kallo - Burcht	719	110	<u>2655</u>	<u>744</u>	37	258	86	<u>1643</u>	387	<u>6689</u>
210193	A+B+LO	75	78	1066	205	37	2	69	9		1549
200193	C	85	5	401	187	40	229	25	124	<u>731</u>	1830

jan 93	Kallo - Burcht	160	83	1467	392	77	231	94	133	731	3379
190293	A+B+LO	87	30	1246	97	8	17	15	20		1538
180293	C	31		565	157	51	412	2	298	382	1906
feb 93	Kallo - Burcht	118	30	1811	254	59	429	17	318	382	3444
161193	A+B+LO	4	102	252	181	4	37		162		764
171193	C	266	10	487	166	56	88	99	732	378	2288
nov 93	Kallo - Burcht	270	112	739	347	60	125	99	894	378	3052
110194	A+B+LO	33	292	1247	438	78	44	24	8		2201
120194	C	33	2	488	147	54	1		145	395	1268
jan 94	Kallo - Burcht	66	294	1735	585	132	45	24	153	395	3469
150294	A+B+LO	160	235	881	398	72	643	468	4		3021
201094	C	212		685	171	159	45	85	479	1	1845
191194	A+B+LO	49	164	1333	70	9		28	43		1706
181194	C	52	4	620	177	173	3	113	810	82	2039
nov 94	Kallo - Burcht	101	168	1953	247	182	3	141	853	82	3745

Bespreking van de tabel 'BOOT'tellingen

Vele trends uit de landtellingen worden ook hier bevestigd. Een aantal verschuivingen door de verschillende methode van tellen of de andere teldata (trek) bevestigen als uitzonderingen de regel.

De uitzonderlijk hoge aantallen in de winter '92-'93 vallen ook hier op. Zowel Bergeend als Wintertaling scoren bij de boottellingen nog hoger, tot een ongeëvenaard record (1161 en 2655 ex.). De grote verschillen met de landtellingen in het najaar '92 voor de Wintertaling, Tafeleend en Pijlstaart wijzen wellicht op massale doortrek van deze soorten.

De aanzet tot de eindejaarspiek '92-'93 is in de telling van 11 - 14/12/92 reeds vast te stellen (6689 ex.). Deze telling situeerde zich voor de zware vorstinval en dus voor de massale trek-rush van Wintertaling en Kievit. Wilde Eend, Pijlstaart en de duikeenden zouden pas op oudejaar op volle getalssterkte komen.

Van januari '93 onthouden we vooral het zeer hoge maximum van de Bonte Strandloper (731 ex.); die trouwens gans de winter met mooie aantallen aanwezig was ter hoogte van Galgenweef.

De winter '93-'94 verliep met weinig uitschieters, maar met constant mooie aantallen. Bijna 2,5% van de Noordwesteuropese Krakeendenpopulatie verbleef op 11/1/94 bij ons op de Schelde (294 ex.). Tijdens de vorstperiode van februari '94 foerageerden ruim 1100 duikeenden op de Schelde.

Boottellingen in een ruimere context

Hoewel er nog geen verwerking van de boottellingen gepubliceerd is, kunnen we onze deelresultaten toch eens toetsen aan enkele -onder voorbehoud- opgegeven totaalaantallen.

Hierna geven we de maximale totaalaantallen van de boottellingen tussen de Nederlandse grens en Gent met daarnaast het maximum voor ons traject en het procentueel aandeel ten opzichte van het totaal.

≈ ≈ ≈ ≈ **DE SCHELDE** ≈ ≈ ≈ ≈

Winter '91 - '92			
	max totaal	max bij ons	% bij ons
Bergeend	1243	134	10,8%
Krakeend	503	148	29,4%
Wintertaling	5638	1471	26,1%
Tafeleend	368	166	45,1%

Winter 92' - '93			
	max totaal	max bij ons	% bij ons
Bergeend	1837	1161	63,2%
Krakeend	823	146	17,7%
Wintertaling	8493	2655	31,3%
Tafeleend	1091	582	53,3%

Winter '93 - '94			
	max totaal	max bij ons	% bij ons
Bergeend	1948	270	13,9%
Krakeend	934	294	31,5%
Wintertaling	10714	1735	16,2%
Tafeleend	1819	672	36,9%

Van de vier hierboven opgesomde eendesoornten verblijven er tussen Kallosluis en Burcht soms ruun 30% van de totale populatie in het geïnventariseerde Scheldegebied ! Tijdens de vorstperiode van februari '94 werd bij de boottellingen een totaal genoteerd van ongeveer 30.000 waad- en watervogels op de Zeeschelde tussen de Nederlandse grens en Gent. Daarvan werden er 3623 exemplaren of ongeveer 12% bij ons geteld !

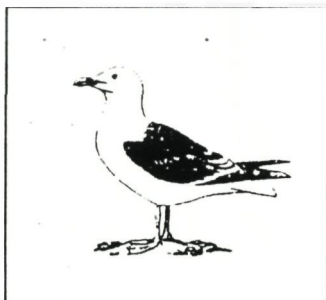
De zones 'A' en 'C' behoren duidelijk tot één der belangrijkste van het Vlaamse Scheldebekken.

Bespreking van enkele resterende soorten

De bijzonderheden van een aantal vogelsoorten werden reeds besproken in vorige hoofdstukjes. Enkele vermeldenswaardigheden die nog niet aan bod kwamen, zullen hier behandeld worden.

Vogels die je naast eenden ook steeds langs de Schelde kan aantreffen, zijn ongetwijfeld meeuwen. Deze worden in de cijfers van de waad- en watervogels evenwel niet meegerekend. De Kokmeeuw is de talrijkste onder hen vaak meer dan 2000 pleisteraars. Er wordt niet alleen gepleisterd, tijdens de slaaptrek in de namiddag en avond trekken vele duizenden meeuwen stroomafwaarts (ong. 20.000 ex. op 16/2/91 in A).

De aanwezigheid van de Zilvermeeuw is vaak erg wisselvallig. Soms ontbreken ze bijna volledig en op andere ogenblikken zijn ze met meer dan honderd. De nabijheid van de huisvuilbreekinstallatie aan de D'Herbouvillekaai (rechteroever van 'C') is daar niet vreemd aan. In de winter is de Stormmeeuw steeds paraat (tot enkele tientallen ex.). Een zeldzame gast is de Geelpootmeeuw die op 30/7/90 gezien werd. De twee soorten Mantelmeeuwen krijg je regelmatig te zien.

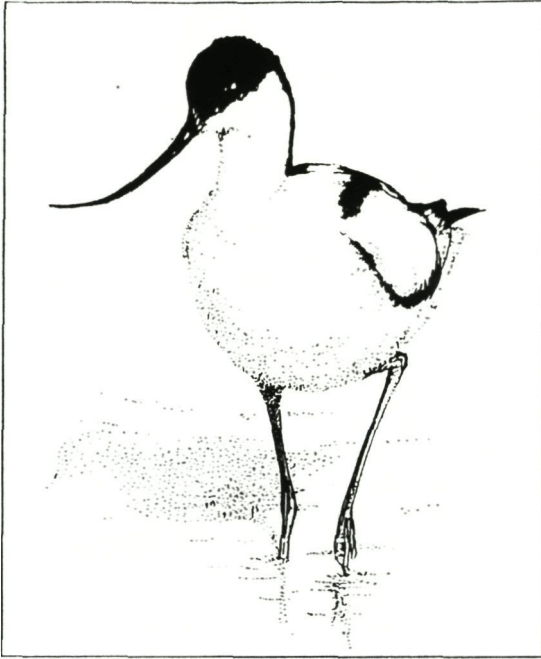
Mantelmeeuw

Zwanen verschijnen slechts sporadisch op de Schelde. Toch heeft naast de Knobbelzwaan ook de Kleine Zwaan er reeds overwinterd: 4 ex. van november '91 tot januari '92 en 6 ex. op 18/12/86.

Een andere zeldzame gast is de Grote Zilverreiger met twee waarnemingen: 25/11/88 en 15/8/90.

Onder de algemene watervogels zijn er enkele die zich op de Schelde niet op hun gemak voelen: Slobeend, Smient en Meerkoet. Ze verblijven er slechts sporadisch en kortstondig.

Het aanbod van algemeen voorkomende waadvogels (of steltlopers) is beperkt tot Kievit en Bonte Strandloper. De Wulp kan je af en toe ontmoeten in A (max. 51 ex.). De Kluut is er ook sporadisch te bewonderen, deze vogel overwinterde hier in de periode '92-'93. Ook de Scholekster kan je wel eens horen of zien, hierbij zijn de twee winterwaarnemingen opmerkelijk. Enkele Oeverlopers (max. 12 ex.) blijven langs de Schelde pleisteren in de normale doortrekperiode. Waarnemingen van Zilverplevier, Kemphaan, Witgatje, Tureluur, Groenpoot- en Zwarte Ruiter behoren tot de hoge uitzonderingen.

Kluut

Een echt roofvogelgebied kan je de Scheldeoeveren niet noemen, enkel Toorenvalk, Sperwer en Bruine Kieken dief werden jagend of pleisterend waargenomen. De geringe breedte van de schorre en de sterk geurbaniseerde omgeving kunnen hiervan de oorzaak zijn. Stroomafwaarts (Saeftinge), waar de schorre uitgestrekter is en de omgeving natuurlijker, zijn deze en andere roofvogels algemeen.

Zangvogels zijn vooral aanwezig in de oeverzone tijdens het broedseizoen (zie broedvogelverslag). Aan deze broedvogellijst kunnen nog toegevoegd worden Fitis, Pimpel en Koolmees en mogelijk zelfs Nachtegaal en Spotvogel. Buiten de

oeverzone zijn ze minder talrijk en wordt er minder op hen gelet. De prachtige Putter foerageert op onkruidzaden. De Grote Gele Kwikstaart verblijft soms aan de Schelde, vooral tijdens de trek. De Zwarte Kraai leeft zowel op de dijk en de schorren als op de slikken.

Enkele vogelsoorten zoals meeuwen en eenden zijn typisch voor de winter. Overzomering op de Schelde van Kuifeend (enkele ex. constant aanwezig in C en een zomervaarneming van 52 ex. in juni '93 in A), Kleine Mantelmeeuw (4 ex. in de lente en zomer van '93 in A), Zilvermeeuw (door de nabijheid van de broedkolonie van Saeftinge), zijn dan ook eerder uitzonderlijk.

De Bonte Kraai kwam 15 à 20 jaar geleden nog voor langs de Schelde, sindsdien ontbreekt elk spoor.

Uit de watervogeltellingen van de jaren '70 blijkt dat de Dodaars in die periode geregeld in de Schelde (tussen Noordkasteel en Kruisschanssluis) voorkwam. In de daaropvolgende periode werd hij niet meer gesignaleerd. Pas einde 1994 dook hij opnieuw op in 'A'. Dat gaat de goede kant op!

V. BEDREIGINGEN

In de voorbije eeuwen heeft de mens ingrijpend zijn stempel gedrukt op het (rivier)landschap. Hij bouwde dijken, polderde schorregebieden in, ontwaterde landbouwgronden, legde rioleringen, wegen en verhardingen aan, bouwde huizen in de valleien tot aan de rand van de rivieren, kanaliseerde waterlopen en baggerde ze uit.

Kortom, de mens wilde de natuur en het landschap volledig naar zijn hand zetten, de natuur "beheersen". Maar de natuur laat zich niet beheersen, ten hoogste verstandig beheren. Deze eeuwenlange misvatting laat zich nu steeds duidelijker gevoelen. Al die tijd is de rivier en haar overstromingsgebied kunstmatig gedwongen binnen zeer enge en strikte grenzen. Tezelfdertijd werd de waterbergende capaciteit (of komberging) van de rivier verminderd.

Nochtans wordt er nog steeds in dezelfde lijn verdergedacht: de Schelde wordt nog steeds verdiept, steeds hogere en bredere dijken worden aangelegd, een stormstuw ligt op de studietafel. Het recente (eind '94) akkoord tussen Nederland en Vlaanderen om de Schelde verder uit te baggeren, zal ecologisch wellicht grote nadelige gevolgen hebben. Deze beslissing zal ook de noodzaak tot de bouw van de stormstuw ter hoogte van St Annabos-Oosterweel sterk vergroten!

Maar wat zal er gebeuren als een dijk of stormstuw faalt en het Scheldepeil op +10 m T.A.W.⁽⁷⁾ staat (± 2 m hoger dan tijdens de overstromingsramp van 1953)? Bovendien stellen we ons strategisch gezien erg zwak op tegen bijvoorbeeld sabotage of oorlogsrepressie.

In het getijdegebied van de Schelde en haar bijrivieren zijn in de planning van 1994 en de eerstkomende jaren nog een 70 tal dijkverstevigingswerken opgenomen. Een aantal ervan worden reeds verder landinwaarts voorzien, waardoor er opnieuw valregrond aan de rivier wordt teruggegeven.

Voor een groot deel worden de (soms beperkte) mogelijkheden echter onvoldoende benut.

Ondanks het **beschermend** statuut van het gewestplan worden schorregebieden nog steeds opgeofferd voor de aanleg van bredere dijken. Opmerkelijk hierbij is dat men de bescherming van het gewestplan negeert door in de planning te stellen dat de dijkwerken gebeuren in een zone die "paalt aan" natuurgebied, bufferzone, natuurreservaat en dergelijke. In de praktijk gebeuren de werken in deze gebieden!

7 T.A.W. = Tweede Algemene Waterpassing een geijkt waterpeilniveau te Oostende dat als referentiepeil wordt gebruikt

In onze regio zijn belangrijke verliezen aan schorregebied op volgende plaatsen gebeurd of te verwachten

- de potpolder van Lillo, de buitenpolder van Kallo (+ Bayer) en de oeverzone ten westen van het Noordkasteel werden opgespoten voor zandstockage.
- op drie plaatsen (2 op Rechter- en 1 op Linkeroever) is een containerterminal voorzien in slikke- of schorregebied.
- ter hoogte van Burchtse Weel werd de schorre volgestort met (metro)puin en afval.
- op tal van plaatsen zijn dijkverhogingen voorzien. De dijkhoogte is voorzien op 11 m T.A.W. vanaf de monding tot Oosterweel - St-Annabos (waar de stormstuw gepland is), en op 8 m stroomopwaarts van Oosterweel. Niet zózeer de verhoging vormt een bedreiging voor de schorregebieden, wel de soms enorme dijkverbreding. Verliezen aan buitendijkse gebieden zijn ondermeer te verwachten op volgende plaatsen:
 - * aan de Thermische Electriciteitscentrale te Kallo Zwijndrecht en Fort St-Marie (zone 1),
 - * aan het industriegebied van Zwijndrecht over een lengte van 2.300 m (zone A of 2),
 - * aan Blokkersdijk (zone B of 3), hier zijn zowel binnen- als buitendijkse natuurgebieden bedreigd,
 - * tussen de jachthaven en de voetgangerstunnel (zone 6),
 - * ter hoogte van Burchtse Weel (zone C₂ of 8),
 - * op de Rechteroever grote delen van het ± 11 km lange traject tussen Noordkasteel en Lillo (rechteroever van zones A en B)

VI. BEHEERS- EN NATUURONTWIKKELINGS- VOORSTELLEN

A. GLOBAAL

Over de noodzaak van degelijke dijken en de economische functie van Antwerpen bestaat weinig discussie. De manier waarop je er echter mee om gaat moet ernstig overwogen worden. De draagkracht en het respecteren van de weunatigheden van de natuur moeten hierbij als basis gehanteerd worden. Precies daarom is vaak terughoudendheid nodig tegenover de louter economische wensen. Met de nodige aandacht voor de natuur en de nodige creativiteit kan er op dit vlak vaak een mooi samengaan van ecologie en economie bereikt worden. Vanuit die achtergrond moeten ook de werken in het kader van het Sigmaplan (= beveiliging tegen overstromingen) uitgevoerd worden. Vaak moeten hiervoor de oorzaken weggewerkt en niet de gevolgen bestreden worden.

Uit de inventarisatiegegevens hiervoor blijkt dat de rivieroever, in casu de Scheldeoevers nabij Antwerpen, uiterst waardevol zijn. Een belangrijke waardevermeerdering kan bekomen worden door zowel kwantiteit als kwaliteit op te voeren.

Bij **kwantiteit** wordt vooral gedacht aan uitbreiding van de door de rivier beïnvloede oppervlakten. Landinwaarts verschuiven van de dijken, afgravingen, creëren van overstromingsgebieden, tot zelfs ontpoldering zijn hierbij mogelijk.

Bij **kwaliteit** gaat onze aandacht vooral uit naar de waterkwaliteit van de Schelde. De Schelde wordt nog steeds gebruikt als open riool, waarbij slechts schoorvoetend enige verbetering is vast te stellen. De toename van het vogel- en visbestand is een hoopvolle vaststelling, maar het zuurstofgehalte is nog steeds te laag om ook gevoelige vissoorten een levenskans te bieden. De vaststelling dat er aan de Rupelmonding geen leven in het water te bespeuren is, levert het bewijs dat zowel industrie, landbouw en huishoudens zich ten volle moeten inspannen voor de waterzuivering. Moete nog geld mag hiervoor gespaard worden!

Onze rivieren worden in grote mate als vuilbak gebruikt. De aanspoelzones vormen steeds een concentratie van tonnen afval, vooral lichter verpakkingsafval en drijfhout dat hier samenkomt. In de vegetatiezones (riet) mag men zich aan alle mogelijke sluikstoringen verwachten. Het beeld dat me steeds zal bijblijven is dat van de enorme hoeveelheid 'zwevend' afval dat onder het wateroppervlak aanwezig is, zoals kon vastgesteld worden bij het ledigen van de visfuisen op 2 en 3 augustus 1994.

Ook deze vorm van ernstige kwaliteitsvermindering moet grootschalig aangepakt worden. Analoot met de **grote opkuisactie** van de autosnelwegen in het voorjaar

van 1994 en het instellen van zware boetes voor vervuilers zouden nu de rivieren gereinigd moeten worden.

Vanaf nu zou er een **grootscheepse campagne** gevoerd moeten worden tegen de vervuiling van de rivieren. Deze sensibiliseringscampagne zou haar **hoogtepunt moeten krijgen in de winter 1995-1996** waarbij alle oeverstroken in Vlaanderen van hun afval ontdaan worden. **Voldoende manschappen en materieel van de overheid moeten hierbij ingezet worden.** De campagne moet leiden tot een quasi volledige stopzetting van elke vorm van schadelijke lozing of sluikstorting en tot het opleggen van zware boetes voor de overtreeders.

Het is immers precies deze vervuiling die (terecht) voor serieuze terughoudendheid zorgt als het om uitbreiding van overstroombare gebieden en uitbreiding van komberging gaat. Zonder de kwaliteitsverbetering kan er geen kwantiteitsverbetering gerealiseerd worden.

De vergroting van de komberging (= de mogelijkheid om bij hoogtij of springtij voldoende water te kunnen opvangen op veilige plaatsen om elders geen overstromingen te veroorzaken) heeft niet enkel een ecologische functie. Minstens even belangrijk zijn de economische, maatschappelijke en veiligheidsfuncties. Pas als aan bovenstaande voorwaarden voldaan is, kan een goed beheer van de buitendijkse gebieden renderen.

Dijk nabij Esmoreitlaan, Antwerpen Linkeroever. Zelfs bij laagtij is het hier een doodgebedoening door het ontbreken van slikken en schorren.

Bij het aanleggen van een buitendijkse zone dient er op vele aspecten gelet te worden. Een daarvan is de hoogteligging en de hellingsgraad van het gebied. Dit is immers bepalend voor de wateropvangcapaciteit en de plantengroei. Zelfs daar waar alleen ruimte is om een dijk aan te leggen, kan het juiste profiel van de dijk een verzachtende maatregel zijn. Een dijk met - op een welbepaald niveau - een horizontaal talud zal meer ecologische waarde hebben dan een massieve dijkwand. Op het talud bestaat de mogelijkheid voor aanleg van golfbreking met natuurlijke materialen (houten vlechtwerk) in plaats van basaltstenen of een beplanting van Ruwe Bies of Zeebies. Ook op plaatsen met een bredere oeverzone doen deze planten nuttig werk.

We moeten wel vermelden dat Ruwe Bies- en Zeebiesvegetaties niet erg waardevol zijn voor broedvogels. Deze vegetaties zijn ten eerste minder hoog en dicht dan bijvoorbeeld een ruige rietvegetatie, en ten tweede groeien ze op lageregelegen slikzones waardoor ze bij vloed grotendeels overspoeld worden. Dit pleit echter niet voor het weren van deze begroeiing. Biesvegetatie heeft ook voordelen:

1. het is een prima slikbinder en golfbreker met een belangrijke landschappelijke meerwaarde;
2. ze treden in standplaats nagenoeg niet in concurrentie met de andere schor-revegetatie, die pas op een hogere en drogere plaats kan gedijen.

Ruwe Bies

B. ENKELE PRAKTISCHE VOORSTELLEN PER BIOTOOP

1. Test-case Burchtse Weel (zone C₂ of 8)

In 1987 trok de WNI.O aan de alarmbel i.v.m. onduidbare stortingen aan de Scheldeoever ten zuidwesten van de Kennedytunnel en de vrees voor een te groots opgevatte Scheldedijkverbreding. Hierover hadden we op 19 februari 1987 een gesprek met Ir. Kerstens van de Dienst der Zeeschelde. Hij verzekerde ons dat de ophogingswerken beperkt zouden blijven tot een smalle driehoekige zone vanaf de vooruitstekende punt aan de Kennedytunnel tot een oud Scheldebaken zo'n 300 m stroomopwaarts op de oever. Daar zou materiaal uit de premetro-tunnel gedeponeerd worden. Een verslag van dat gesprek werd opgesteld door de WNI.O en op 18 mei 1987 opgestuurd naar de ingenieur.

Als natuurbehoudsvereniging waren we gerust in de zaak. Groot was onze verontwaardiging toen een aantal maanden later bleek dat massale puinstortingen hadden plaatsgevonden over gans de lengte van het schorreegebied tussen de Kennedytunnel en de gemeentegrens van Burcht (Zwijndrecht) (\pm 950 m) (zie schets dwarsdoorsnede). Er was niet enkel in veel grotere hoeveelheden dan voorzien premetro-afval gestort, maar vanaf de kant van Burcht had de firma Hye een prachtig stortterrein gezien in de laaggelegen Scheldeoever. Hye was in die periode bezig met het volledig vernieuwen van haar aanlegkade in Burcht. Op dezelfde plaats zijn eind '94 opnieuw bijkomende stortingen uitgevoerd.

Zicht op de 30 m brede ophoging nabij de Zeevaartschool.

Deze grove natuurschendingen zijn des te meer laakbaar omdat ze in een zone gebeurden die op het gewestplan ingekleurd staat als natuurgebied (N).

Illegale stortingen zijn een blijvend misdrijf en verjaren niet. **De WNLO eist dan ook de volledige afgraving en herstel van de opgestorte Scheldeoever.**

Dergelijke 'ongewenste' stortingen uit het verleden zou men uitsluitend én zo snel mogelijk moeten recupereren om elders wegen, dijken en bermen op te hogen. Dit geldt uiteraard ook voor openbare werken die door privé-firma's uitgevoerd worden. Alle stortingen (aan Burchtse Weel, Noordkasteel, Buitenpolder Kallo e.d.), die er 3 jaar na de werken nog liggen, moeten afgegraven en geherlokaliseerd worden.

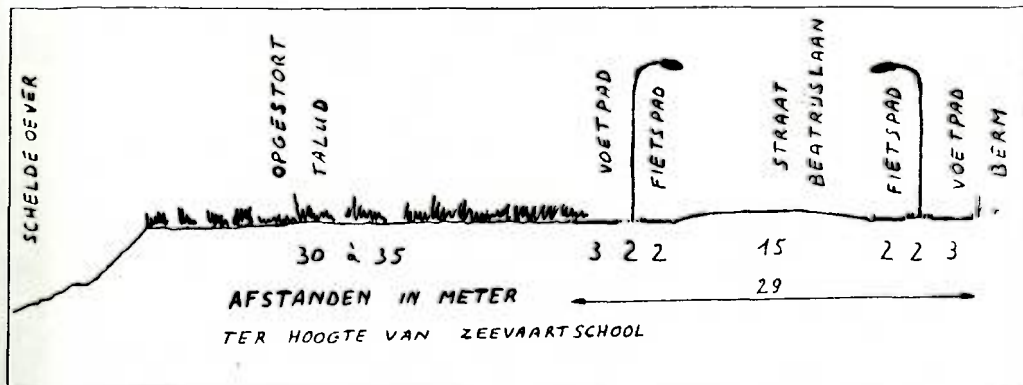
Om van de nood een deugd te maken, reiken onze ambities evenwel veel verder. Een actief **natuurontwikkelingsprogramma met uitbreiding van het schorreareaal** dient hieraan gekoppeld te worden.

Aan zone C2, tegenover Burchtse Weel, moet een **maximale asverschuiving** van de Scheldedijk/Beatrijslaan **landinwaarts** voorzien worden.

Volgende principes kunnen hierbij gehanteerd worden:

1. De huidige Beatrijslaan is van stoeprand tot stoeprand **29 m breed** (zie schets), een ware uitnodiging om hier racesnelheden neer te zetten ! Deze moet tot de helft teruggebracht worden (vergelijkbaar met de oude baan Antwerpen-Gent aan de Verbrandendijk te Zwijndrecht),
2. De functie "weg" en "dijk" kunnen gecombineerd worden in een geheel: de weg ligt bovenop de dijkkrum,
3. De dijkhellingen worden zo steil mogelijk uitgevoerd om het ruimtebeslag te beperken en maximaal ruimte over te houden voor schorreoontwikkeling,
4. De gemeente Zwijndrecht heeft moete noch geld gespaard om bij het binnenrijden van Burcht snelheidsremmende maatregelen te treffen. Naast de eerder genoemde wegversmalling is een maximale asverschuiving (naar het binnenland toe) van de Beatrijslaan een aangewezen middel. Deze kan gerealiseerd worden vanaf juist ten zuidwesten van de overbrugging van de Kennedytunnel. Hier kan de weg ongeveer 20 m landinwaarts verspringen tot vlak voor het gebouw van de vroegere Hogere Zeevaartschool. Ter hoogte van Burchtse Weel is de beschikbare uitwijkzone nog iets breder. Deze kan aangehouden blijven tot aan het bedrijf Sidal te Burcht om daar weer te verspringen en op de bestaande as van de Koningin Astridlaan aan te sluiten.

DE SCHELDE

De breedte van de Beatrijslaan moet tot de helft worden teruggebracht, met asverschuiving landinwaarts.

5. Door deze aanpassingen kan er een brakwatergetijdeschorre van ± 50 m breed en ± 850 m lang gerealiseerd worden vergelijkbaar met de prachtige Scheldeoever ter hoogte van het Galgenweel. Deze extra overstromingszone heeft een niet te ontkennen positieve invloed op de waterbergingscapaciteit van de Schelde. De toename aan ecologische waarde van dit natuurontwikkelingsgebied is niet min:

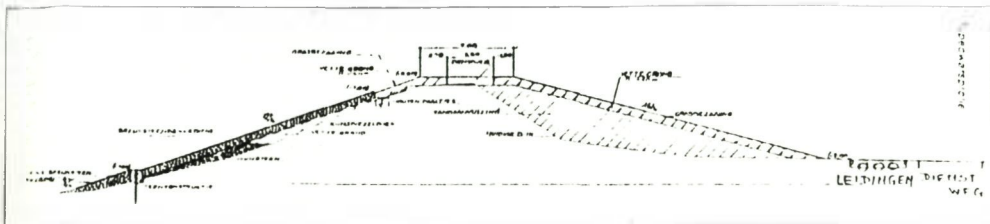
- de brakwaterschorren langs de Schelde beslaan in Vlaanderen slechts enkele honderden ha. De toevoeging van ± 3 à 4 ha vertegenwoordigt al gauw meer dan 1% uitbreiding.
- de stortingen van 1987 deden het aantal plantensoorten in de buitendijkse zone afnemen van 73 naar 46 soorten. De voorgestelde schorre uitbreiding laat bijna een verdubbeling van het huidige aantal plantensoorten vermoeden.
- uit extrapolatie van de gegevens van de broedvogelinventarisatie langs de Schelde van 1993 mag een opvallende toename van het aantal broedvogels van 29 naar 60 koppels (ruim 100%) verwacht worden. De populatie van de echte "rietvogels" kan met ongeveer 250% toenemen!
- het waterzuiverend vermogen ter hoogte van de stad Antwerpen zal verder toenemen.
- de komberging zal op deze wijze stukje bij beetje vergroot worden.

6. Om een algemene **snelheidsremmende** wegversmalling van de **Beatrijkslaan** te realiseren kan er ter hoogte van het Galgenweel dwars- in plaats van langsparkeren ingevoerd worden. Ter hoogte van de zeilclubs kan een strook met langsparkeren behouden blijven voor auto's met aanhangwagen of trailer.

2. **Blokkersdijk (zone B of 3)**

Ter hoogte van Blokkersdijk (gelegen stroomafwaarts van de geplande stormstuw) moet op termijn de dijk op een hoogte van 11 m T.A.W. gebracht worden. In verband hiermee beschikken we over te weinig gegevens om ons een concreet beeld te vormen.

Volgens eigen berekeningen (gebaseerd op het "type dwarsprofiel" zoals gepubliceerd in het tijdschrift "Water" nr. 43 nov./dec. 1988) zou de dijkvoet plus dienstzone hier 75 m breed zijn! (zie schets). Het klasseringsbesluit van het natuurgebied Blokkersdijk voorziet hiervoor slechts 30 m vanaf de laagwaterlijn! Dergelijke ingreep is onaanvaardbaar in een waardevol natuurreservaat. Temeer daar er ter hoogte van de aangrenzende bedrijven Polysar en 3M wel een ernstige spanning zal gedaan worden om het dijkprofiel smaller uit te voeren.

De grootste ruimteverslinders zijn:

1. de apart liggende leidingzone en de dubbele dienstweg (11 m);
2. de zeer zwakke hellingshoeken (12/4 en 16/4) van de dijk (op 4 m hoogte neemt men 12 of 16 m breedte).

De WNLO stelt voor:

1. de eerste dienstweg aan de voet van de Schelddijk kan weggelaten worden; enkel deze op de kruin kan behouden blijven;
2. de leidingzone kan beter buitendijks, iets onder de normale hoogwaterlijn in de dijk geïntegreerd worden; op die plaats kan de leidingstrook met een rietvegetatie begroeien;
3. de hellingshoek moet zeker aangepast worden naar bijvoorbeeld 8/4 (op 4 m hoogte neemt men 8 m breedte);
4. we beschikken over te weinig informatie om ons uit te spreken over het effect van een landinwaartse verschuiving van de dijk ter hoogte van het minder kwetsbare deel van het natuurreservaat (namelijk het schutbos). Dit zou mogelijk een smaller dijkprofiel van ongeveer 30 m realiseerbaar maken. Buitendijks kan dan een nieuw schorregebied ontwikkeld worden. Deze stap kan evenwel niet gezet worden zonder de nodige harde garanties.

3. Ter hoogte van de oude scheepswerven (zone 4)

Hier is geen Schelddijkverhoging gepland, hoewel dit deel van de dijk ontbreekt.

Mochten hier toch dijkwerken uitgevoerd worden, dan moeten deze zover mogelijk landinwaarts geschoven worden gezien de hoge botanische waarde van deze schorre. Een volledige opruimactie van zowel de overspoelbare zone als van de hoger gelegen terreinen is noodzakelijk. Van deze laatste zone, waar veel puin en afval gestort ligt, is een afgraving zelfs wenselijk.

4. Tussen de jachthaven en de voetgangerstunnel (zone 6)

Hier is volgens de planning de nieuwe dijk voorzien op de plaats van het wandelpad. Dit is een goede optie als men de bedoeling heeft om de dijk zodanig landinwaarts te bouwen, dat er meer overstroombaar buitendijks gebied kan gerealiseerd worden.

5. Industriegebied van Zwijndrecht (zone A of 2)

Hier zal men de Scheldedijk over een lengte van 2 300 m versterken en verhogen. Volgens de vooropgestelde planning zal deze uitbreiding naar de rivier toe gebeuren. Dit is een uitermate spijtige zaak, waaraan met de nodige creativiteit een natuursparende oplossing moet gegeven worden. Naast de niet te verwaarlozen biologische waarde van deze nieuwe buitendijkse zone vervult ze - in dit sterk geurbaniseerd gebied - de functie van verbingsgebied tussen leefgebieden van Groot-Beveren en de natuurgebieden van Antwerpen Linkeroever.

6. De rechteroever van zone B en C

Ten westen van het Noordkasteel, de rechteroever van zone B en C, werd de brede oeverzone over een grote lengte gebruikt voor zandstockage. Deze storting uitgevoerd in een natuurgebied (N op het gewestplan), **moet volledig ongedaan gemaakt worden !**

Onbegrijpelijk genoeg voorziet men hier de dijkverstevingswerken hoofdzakelijk langs de rivierzijde "wegens ruimtegebrek aan landzijde (leidingstraten)". Dit lijkt een gemakkelijheidsoplossing. Mis het nodige respect voor het natuurgebied, waarvoor het gewestplan als harde wettelijke basis moet dienen, kan hier wel de nodige ruimte gevonden worden voor een dijk landinwaarts.

Aanpassing van de hellingshoek van de dijkromp, een dijk met een terras voor schorbegroeiing of een golfbreker van houten vlechtwerk, het buitendijks brengen van de leidingstraat, ... zijn slechts enkele suggesties die het buitendijkse schorreggebied maximaal kunnen vrijwaren, uitbreiden en opwaarderen.

7. Ter hoogte van Bayer te Kallo

Hier ligt buiten de afgewerkte Sigmadijk het Buitenpoldertje dat van de Schelde gescheiden is door een lagere zomerdijk. Een aantal jaren geleden werd een deel van dit Buitenpoldertje opgespoten, mettegenstaande de bescherming op het gewestplan en de opname van deze buitendijkse zone in de EG-Vogelrichtlijn. **Herstel is hier de boodschap !**

Het gebied biedt - mede door haar ruime oppervlakte - tal van mogelijkheden om aan gerichte natuurontwikkeling te doen. De mogelijkheid bestaat om hier meerdere biotopen samen te laten ontwikkelen, bijvoorbeeld schorre, plas, hogere delen, geulen, enz. Op de Groene Hoofdstructuur voor Vlaanderen is het dan ook als natuurontwikkelingsgebied ingekleurd met de bedoeling om het door gericht beheer en ontwikkeling op termijn te laten evolueren tot natuurkerngebied.

De uitwerking van concrete beleidsopties moet deel uitmaken van een grondige studie om zodoende de hoge potentiële natuurontwikkelingswaarden ten volle te benutten.

8. Ontpolderingen

Twintig jaar geleden zou je met dit voorstel voor gek verklaard worden. Door het toenemende besef dat de aanwezigheid van voldoende waterbergingscapaciteit zowel ecologisch als economisch noodzakelijk is, wordt er openlijk gedacht aan ontpoldering van binnendijkse gebieden die aan de rivier worden teruggegeven. Ook de LIG-aanmoediging om landbouwgronden uit productie te halen, geeft dit idee dus een duwtje in de rug. Praktisch gezien wordt de Sigmadijk⁽⁸⁾ rond deze polder aangelegd. De oorspronkelijke dijk die tussen de Schelde en de polder lag, wordt afgebroken, de rivier kan nu bij hoogtij of springtij de polder bevoelen.

Net over de Nederlandse grens, vlakbij het Verdrongen Land van Saeftinghe, kennen we zo een voorbeeld waarbij de eerste dijk door een storm in februari 1992 doorbrak. De natuur zorgde hier (in de voormalige Selenapolder) voor een spontane ontwikkeling naar een brakwaterschorre, de mens had het niet beter gekund. Een positieve ontwikkeling temeer daar het gebied geen bewoners had en de kosten voor het herstellen van de dijken hoger lagen dan de baten die landbouw er ooit zou kunnen oogsten.

Ontpoldering is dus alleszins een interessante optie die in de toekomst onder bepaalde voorwaarden verder kan uitgewerkt worden. Daarbij kan het uiteraard in geen enkel geval de bedoeling zijn om bewoners of landbouwers tegen de haren in te strijken. Enkel wanneer bepaalde gebieden door de landbouw worden verlaten of door een gewestplansherziening van bestemming veranderen (bv. landbouwzone wordt industriezone) kan ontpoldering in deze regio een realistische optie zijn. Wij vinden het alvast de moeite waard.

⁸ SIGMA = dijkverhogingsplan na de grote overstroming van 1976 (Ruisbroek). Scheldedijken van Nederlandse grens tot St-Annabos worden daarbij verhoogd tot 11 m. Voorbij het St-Annabos wordt de dijkhoogte 8 m.

INHOUDSTAFEL

I. INLEIDING	p. 4
II. SITUERING	p. 6
III. BIOTOOPBESCHRIJVING EN WAARDEBEPALING	p. 8
A. Industriegebied Zwijndrecht (op de kaart zone A)	
B. Blokkersdijk (op de kaart zone B)	
C. Beatrijslaan (op de kaart zone C)	
D. Diverse kleinere oeverstroken te Antwerpen-Linkeroever	
1. Electrabel	
2. Oude scheepswerven	
3. St.-Annastrand - Jachthaven	
4. Voetgangerstunnel	
IV. ONDERZOEKSRESULTATEN	p.13
A. Vissen	
B. Planten	
C. Broedvogels	
1. Industriegebied Zwijndrecht (op de kaart zone A)	
2. Blokkersdijk (op de kaart zone B)	
3. Beatrijslaan (op de kaart zone C)	
D. Niet-Broedvogels	
V. BEDREIGINGEN	p.43
VI. BEHEERS- EN NATUURONTWIKKELINGSVOORSTELLEN	p.45
A. Globaal	
B. Enkele praktische voorstellen per biotoop	
1. Test-case Burchtse Weel	
2. Blokkersdijk	
3. Oude scheepswerven	
4. Jachthaven - Voetgangerstunnel	
5. Industriegebied Zwijndrecht	
6. Rechteroever	
7. Kallo (Bayer)	
8. Ontpolderingen	

DANKWOORD

Een oprecht woord van dank gaat uit naar alle mensen die op een of andere manier geholpen hebben bij de totstandkoming van deze brochure waaraan hopelijk spoedig nodige beleidsopties zullen toegevoegd worden.

samenstelling en verwerking: René Maes

met bijdragen van: Ann Van Rompaye en Dirk De Beer

lay-out: Wannes Perck en Jef Van De Wiele

gedrukt op recyclagepapier door De Wrikker tel 03/ 218 56 74

verantwoordelijke uitgever en

contactadres voor eventuele opmerkingen: René Maes

Neerbroek 99

2070 Zwijndrecht

gegevens uit deze brochure mogen worden overgenomen mits bronvermelding en akkoord van de auteur.